

BIA-P. 2.3.1/2 - 32

เค้าเงื่อนของธรรมะ และ อิทัปปัจจยตา

[ชุดลอยปทุม อันดับ ๓๒]

พุทธทาสภิกขุ

อุทิศนา

ลอยธรรมะมาลัย	ลงสู่โลกอันเบียดบีบ
แผ่ธรรมะรังษี	ตามพระพุทธรูปประสงค์ ฯ
มันหมายจะเสริมศาสน์	สถาปนโลกให้อยู่ยง
ปลอดภัยพินาศ, คง	เป็นโลกศุขสถาพร ฯ
หากแล้งพระธรรมญาณ	อันธพาลกลีบ
จะครองโลกเป็นอากร	ให้เลวสู่เดรัจฉาน ฯ
จะทุกข์ทนทั้งคืนวัน	พิฆาตกันบมีประมาณ
ด้วยเหตุอหังการ	เข้าครองโลกวิโยคธรรม ฯ
บรรษัทพระพุทธรองค์	จึงประสงค์ประกอบกรรม
ตามแนวพระธรรมนำ	ให้โลกผองผ่องพันภัย ฯ
เผยแผ่พระธรรมทาน	ให้ไพศาลพิชิตชัย
แปดหมื่นสี่พันนัย	อุทิศทั่วทั้งปถพี ฯ

พ.ท.

๒๕๒๓

เค้าเงื่อนของธรรมะ และ อิทัปปัจจยตา

[ชุดลอยปทุม อันกับ ๓๒]

โอวาทของ

พุทธทาสภิกขุ

ณ ลานหินโค้ง สวนโมกขพลาราม

แก่ ภิกษุราชภัฏจากวัดชลประทานฯ ผู้ลาสิกขา

๕-๖ ตุลาคม ๒๕๒๕

ศรัทธาบริจาคนของ

พ.ญ. เสริมทรัพย์ ดำรงรัตน์

กับ

คุณปรียพรรณ ศัลยวุฒิ

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : ๓,๓๐๐ เล่ม

๓๐ ธันวาคม ๒๕๒๕

ฉบับที่ระลึก ๕๐ ปีสวนโมกข์

มัวแต่สร้างมาร

มารจะมี เมื่ออยากดี หรืออยากได้
แม้อยากตาย ก็ยังมี พิลิกเหลือ
เพราะความยึด แห่งตัวฉัน มันเหลือเพื่อ
ไม่มีเรือ เรื่องความอยาก มากประการ
ถ้าไม่อยาก ได้อะไร เป็นอะไร
มารจะมี ได้ใจน ลองกล่าวขาน
อย่าอยากอะไร ที่เป็นไป ด้วยอัญญาณ
จะไม่เกิด มีมาร ขึ้นมาเลย

คิด พูด ทำ ทุกอย่าง ด้วยปัญญา
ไม่ต้องมี ตัณหา หนาท่านเอ๋ย
อย่ามีอยาก จะเย็นดี กว่าที่เคย
มารไหนเว้ย จะเกิดได้ ไม่เห็นทางฯ

พ. อินท...

คำนำ

ของผู้บริจาค

เมื่อต้นเดือนตุลาคม ๒๕๒๕ ท่านอาจารย์ได้บรรยายธรรมแก่พระภิกษุราชภัฏ ผู้บวชที่วัดชลประทาน แล้วไปฟังธรรมโอวาทของท่านอาจารย์พุทธทาส ก่อนลาสิกขาบท. ข้าพเจ้ามีโอกาสดำฟังธรรมบรรยายครั้งนี้ทั้งสองวัน มีหัวข้อเรื่องว่า แก่นเจือของธรรม และอิทัปปัจจยตา ได้รับความเข้าใจแจ่มแจ้ง กระฉ่าง เพิ่มจากที่เคยศึกษาจากธรรมของท่านรู้สึกซาบซึ้งถึงคุณประโยชน์ในคำสอนนั้น ใครจะให้คำสอนของท่านอาจารย์ได้เผยแพร่ไปแก่เพื่อนสัทธมมิกบ้าง จึงถอดข้อความจากแถบบันทึก ส่งให้ทางสวนกุหลาบ ช่วยดำเนินการจัดพิมพ์เข้าสู่ตลาดยพทุม เป็นฉบับที่ระลึก ๕๐ ปีสวนโมกข์ และเพื่อถวายท่านอาจารย์ สำหรับแจกให้แก่ผู้สนใจตามสมควร.

ขอคุณลอันข้าพเจ้ากระทำแล้วด้วยความปรารถนาดีจงบันดาลให้ทุกท่านที่ศึกษาหนังสือนี้ได้เข้าถึงธรรมและขอพระธรรมกุ่มครองให้ได้รับสันติสุข สันติภาพ ครอบงำกาลแห่งชีวิตนี้ เทอญ.

พ.ญ. เสริมทรัพย์ ดำรงรัตน์

สิ่งรุ้จักยากที่สุด

สิ่งรุ้จัก ยากที่สุด กว่าสิ่งใด
ไม่มีสิ่ง ไหน ไหน ได้ยากเท่า
สิ่งนั้นคือ ตัวเอง หรือ ตัวเรา
ที่คนเขลา หลงว่ากู - รุ้จักดี
ที่พระตอ เณรตอ และเด็กตอ
ไม่มีรุ้ มีสร้าง อย่างหมนจึ
เพราะความรุ้ เรื่องตัวกู มันไม่มี
หรือมีอย่าง ไม่มี ที่ถูกตรง
อัน ตัวกู ของกู ที่รุ้สึก
เป็นตัวหลง เหลือลึก ให้คนหลง
ส่วนตัวธรรม เป็นตัวจริง ที่ยิ่งยง
หมดความหลง รุ้ตัวธรรม ล้าเลิศตน.

พุทธทาสโอฬารโกศล

อนิเมทา

การพิมพ์หนังสือ ชลประทาน อันเป็นธรรมทาน ในสมัย
ที่โลกกำลังขาดแคลน ชลประทานอย่างยิ่ง เช่นนี้ เงินสี่หมื่น
บาท และ การแก้การอนิเมทา, สิ่งของอนิเมทา.

คำว่า "ชลประทาน" เมื่อแปลคำเดียว มีความหมาย มาก
มาย หลายประการ, แต่ประการที่สำคัญที่สุดนั้น ชลประทาน
คือ น้ำที่ ที่มนุษย์จะตัดต่อประจุมิได้ ให้ถูกต่อตามกฎ
ของธรรมชาติ ทุกชั้นทุกตอน แห่งวิถีมหาสมุทร ของ เขา,
เพื่อ ความมีชีวิตอยู่อย่าง วิเศษ นับ โดย ส่วนตัว และ
ส่วนรวม, หรือ ทั้ง โลก.

โลกขาดแคลนชลประทาน เพราะ ไม่รู้ จัก สี่หมื่น บาท
ว่า ชลประทาน อย่าง ถูก ต่อ ดัง ที่ กล่าว แล้ว เพราะ คือ อยู่
แต่ ลอย ใน น้ำ ใน ทะเล หรือ ใน น้ำ ใน ทะเล หรือ ใน น้ำ ใน ทะเล
คือ ชลประทาน นั้น เอง. สัญชาติ ที่ กล่าว ใน ใจ คน คือ มรดก
ที่ ใน ทะเล หรือ ใน น้ำ ใน ทะเล นั้น และ ใคร จะ ได้ มา ใช้ ใน การ
ที่ มี ชีวิต ใน น้ำ ใน ทะเล นั้น นับ เมื่อ ทั้ง ตัว. มหา กิลเลสส์
ซึ่ง ได้ คิด คิด คน เห็น เห็นว่า ไม่ ได้ ต่อ มี ชลประทาน อะไร ใน น้ำ
ใน ทะเล แล้ว; แต่ แต่ นี้ มี หนังสือ สนธิสัญญา ที่ ได้ มี ข้อ
กล่าว โดย เป็น ข้อ แล้ว. เขา เห็น เห็นว่า หน้าที่ ของเขา มี คือ
เพื่อ แต่ เขา หนังสือ สนธิสัญญา ที่ กล่าว โดย เป็น ข้อ แล้ว.

โลกส่วนใหญ่นี้ กำลังขาดอยู่ในสภาพเช่นนี้ สิ่ง

เรื่องใดใด โลกที่ใกล้ขนาดไหนเหมาะสม สำหรับสัตว์สี่เท้า
ทาง; มีแต่ธรรมสัตว์สี่เท้าที่ละทิ้งโลกทุกทิศในสิ่งๆ
ขึ้นไป ด้วยที่ปรากฏอยู่ในโลกปัจจุบันนี้. แม้จะมีบุตรสัตว์สี่
เท้าไป ที่รอดปลอดภัยตามสมมุติกันสักเท่าไร ก็ยังไม่เต็ม
ไปด้วยสัตว์สี่เท้าในลักษณะของโลกทั้งในโลกนี้ ในโลกนี้ และตั้งแต่
ในอดีต ควบคู่กัน อันขนาด ภัยสับคอบ หนีอยู่ตามสัตว์สี่เท้านั้น
อัน สุขตามเสวยชั่วก็ชั่ว สุขตามเสวยดี และความสุขประเสริฐจะ
หาทานได้ ระเนราอยู่ตามนั้น ที่มีความในสิ่งเหล่านี้ซึ่งอันไม่รู้สึก
ความสั้น, และในที่สุดด้วยกับทั้งโลก แม้ในมนุษย์ผู้หนึ่งก็ตาม
อยู่ในธรรม โดยสักว่า. ผลแห่งธรรมอันชอบนี้ มี ธรรม
คณ ที่หาภาวดี ธรรมะดีอยู่ในโลก.

ทุกสิ่งทุกอย่างจะดีต่อ มีเป็นสัตว์สี่เท้าที่ไม่ได้เสียแล้วที่
ตายมีในโลกเป็นเช่นนี้. ยึดอยู่ให้เป็นที่ไรตามนั้น และพลอย
เป็นสุขตามเหลือ เข้าไปก็สุขตามเหลือไว้ และกลัวสักคนหนึ่งก็
แล้วก็มี โดยไม่ตั้งลงด้วยโลกสัตว์สี่เท้าได้ก็ตามนี้ ยึดอยู่อยู่ใน
ธรรมแต่เพียง แต่ไปจะทุกข์. แต่พอๆกันมีสัตว์ ธรรม: ความสำเร็จ
เห็นแก่ สัตว์สี่เท้าก็ยังมีเหลือ และเขาสักคน แยกได้ทั้งหมดและ
ปีศาจ; เพราะสัตว์สี่เท้านี้แน่ สันต่อภาพกันใหม่ เพื่อมนุษย์
โลกนี้ไป ตามทุกแห่งความสงบสุข โดยอาศัย สัตว์สี่เท้า
ว่า ธรรม นั้นเอง; ละได้มีพยายามหาทั้ง แสงแพร์ธรรม ซัก
ต่อคนที่ ๙ นี้กระโทกๆ เพื่อ การกลับมากลับธรรม สู้มนุษย์
มานุษยนี้. การฟังหนังสือธรรมะ นั้นแสงแพร์ ก็คือที่แต่
ที่ไปเพื่อ ศึกษาระหว่าง สัตว์ สัตว์

การรู้จักกรรม คือการรู้ว่าอะไรเป็นอะไรอย่างถูกต้อง คน
มีคุณอยู่ในโลกนี้สักใด แม้ในยามเดือดร้อนอย่าง ที่คิดไม่ถึงก็อยู่
กับสิ่งใดอย่าง ยึด ยึด. มิฉะนั้นจะมี ความสุขขมขื่นใน ย่อม
มีเป็นแน่แท้แน่แท้ ความขมขื่นใน สันติสุขที่ รู้กรรมอย่างแท้-
จริง. ความเห็นแก่ตัว ย่อมเกิดไม่ได้ เพราะเหตุนี้. ความรัก
เพื่อนมนุษย์ด้วยดี ย่อมได้โดยง่าย แม้ว่าจะมีความเห็นต่อ
คำที่พูดว่า กามกมลสักเพียงไร. ผู้ที่ระพฤตกรรม ย่อม
รู้สิ่งที่เป็นสุข เมื่อรู้สิ่งที่ไม่ดีระพฤตกรรม หรือเมื่อได้ทำ
หน้าที่ของตนอย่างถูกต้อง. ความเกะกะใจของ
คนที่ทำผิดรู้สิ่งที่ไม่ดี. ไม่พบความสุขอันเป็นมาลา
คือ สุขใจมากมากเมื่อเห็น หรือ ๓๓ หรือ ๓๓ ๓๓ ๓๓
หรือ ที่ใดที่มีคนพูดอย่างนั้น ก็เสียแล้ว.

กรรม: ย่อมให้เรารู้จักสิ่งที่เป็นอย่างถูกต้อง รู้จักสิ่ง
ใดสิ่งหนึ่ง และสิ่งอื่นอย่างถูกต้อง, มีหน้าที่ที่ทราบ
หรือพบสิ่งหนึ่ง ก็ย่อมมีสิ่งอื่นสิ่งหนึ่ง มีกรรมอย่าง
ถูกต้อง คือเป็นไม่ผิด สันติสุขอันสมบูรณ์ และ สันติภาพ
ของสัตว์ทั้งหมด โดยส่วนเดียว, มิฉะนั้นก็พูดมากดัง นั้นแก่
ใคร แม้แต่สัตว์เดรัจฉาน และพสกนิกรที่ทุกข์ยาก, มิใช่
คนทำตนในโลก หรือเห็นแก่ตัว แม้แต่ตนเองด้วย. คือ
ที่เรย์กาน์ ยาน, โยคะจาย, หรือ ขอบเขตของชีวิต ย่อมมี
แต่ผู้ประพฤตกรรม. ข้อนี้ หมายถึง ความว่า ๔๖๖๓ มิใช่มี
หรือมีผู้ใดคนหนึ่ง, มีแต่ สวรรค์ มีแต่แต่ สวรรค์
ในระพฤตกรรม เมื่อเห็นว่ามี ก็เสีย.

เรา มี ๓ หู ๓ ดวง ลิ้น ๓ กาย ๓ ลิ้น สำนักรับการฝึกฝน เพื่อจะได้
รู้สึกสิ่งทั้งปวง อย่าง ถูกต้องตามที่มันเป็นจริง เพื่อมีชีวิตอยู่ได้
อย่างสงบสุข มีใช้ มี ๓ หู ๓ ดวง ลิ้น ๓ กาย ๓ ลิ้น สำนักรับไว้เป็น
สื่อ ให้เราต่างเป็นทาสของกิเลส คนใดเห็นไม่ชัด ไม่เห็นที่
เป็นก็มีอยู่ โดยมากในโลกนี้คือคนจีน ซึ่งกำลังขาด ขวามะ .
เราจะมีสติปัญญาออกตัวเราไม่ได้ ก็จริง แต่เราสามารถควบคุม
๓ หู ๓ ดวง ลิ้น ๓ กาย ๓ ลิ้น ให้สัมพันธ์โลก แต่ในลักษณะนี้
จะไม่เป็นพิษเป็นภัยแก่เราได้ โดยอาศัย ขวามะ นั่นเอง. ที่
คนในโลก ทำได้เช่นนั้น โลกนี้ ก็เป็น โลกที่สงบสุข งาม งามอยู่
ด้วย หรือเป็น โลกของ พระศรีอารยเมตไตรย ซึ่งมีมากขึ้นทุก
วัน เพราะเป็น โลก ที่ สัม เอม ไม่ ด้อย ขวามะ.

ทั้งโลก ของ โลก นี้คือคนจีน มีอยู่ทั้งโดยวิธีนี้ ทั้งนั้น
คือ โลกนี้ เป็น โลก ขวามะ. การช่วยทำให้ทุกคน ได้เดินไปตาม
ทางธรรม ย่อมเป็นกุศลอันใหญ่หลวง และสูงส่ง. ขอให้
การวัดการฝึกฝนกับ สัม ขวามะ นั้น แล้วยแพรวนี้ ลงตัวไว้ ประ-
โยชน์เต็ม ตามความประสงค์ กับ แก่ผู้ที่มีสติแล้วแล้ว และ
ผู้ที่ยัง มีสติอยู่ โดยทุกแห่งทุกมุมเถิด. ข้าพเจ้าขออนุ-
โมทนาทุก คนที่เห็นนี้ ได้ดี เป็น อย่างยิ่ง.

พุทธทาส อินทปัญโญ

๑๕ * เคาเงอนของธรรมะ

ท่านที่เป็นราชภัฏลาบวช หรือผู้ที่จะต้องลาสิกขา ทั้งหลาย,

ผมทราบว่า เป็นความประสงค์ ที่จะได้ฟังอะไรที่
เป็นประโยชน์ แก่ผู้ที่จะลาสิกขา ก็เลยนึกไปในทางนี้ และ
จะพูดตามที่จะนึกได้.

การลาสิกขาของผู้ที่มีการบวชจำกัดเวลา โดย
ตั้งใจไว้^{นี้} ส่วนใหญ่มันก็ต้องมีความรู้ติดตัวไป ในเมื่อ
ลาสิกขาแล้ว. ปัญหาอย่าง^{นี้}ไม่ค่อยมี หรือไม่มีเลยในครั้ง
พุทธกาล; เพราะว่ามี^{นี้}ใครบวชแบบชั่วคราวอย่าง^{นี้}. แต่
ถึงอย่าง^{นี้}ก็นึกมองเห็นอยู่ว่า มันก็เรื่องเดียวกัน นั่นแหละ
คือเรื่องความดับทุกข์ ไม่ต่างกัน ระหว่างผู้ที่อยู่ต่อไป

* โอวาทของท่านพุทธทาสภิกขุ แก่นวกภิกขุ ผู้ลาสิกขา

เมื่อ ๕ ก.ก. ๒๕๒๕

หรือผู้ที่จะลาสิกขา. เรื่องต่างกันนั้นเป็นเรื่องปลีกย่อย
ทั้งนั้น, เป็นเรื่องเบ็ดเตล็ดปกิณฑกะ, ที่มันจะต่างกันระหว่าง
บรรพชิตกับคฤหัสถ์. ถ้าเป็นเรื่องใหญ่เรื่องมีสาระไม่ต่างกัน;
เพราะยังมีปัญหาเรื่องความทุกข์, ความดับทุกข์, การต่อสู้
ควบคุมกิเลส.

กิเลส^{๕๗}ไม่มีที่^{๕๘}เป็นพระเป็นฆราวาส, ความทุกข์
ก็ไม่มีที่^{๕๙}เป็นทุกข์อย่างพระ, ที่^{๖๐}เป็นทุกข์อย่างฆราวาส, ถ้าเป็น
เรื่องทุกข์โดยแท้จริง เราก็มีหลักเกณฑ์เดียวกัน ที่จะป้องกัน
หรือทำลายกิเลสหรือความทุกข์; เป็นอันว่า จะต้องมีความ
รู้เรื่อง^{๖๑}นี้ให้เพียงพอ และติดตัวไป.

ที่จะต้องนึกแปลกออกไปบ้างก็คือว่า ถ้าเราบวช
จริง เรียนจริง เป็นคนบวชจริง เรียนจริงเอาจริงนั้น จะต้อง
มีอะไร^{๖๒}มากที่จะเป็นมรรคเป็นผล หรือเป็นประโยชน์ แล้วก็
จะติดตัวไป; อย่างน้อยก็ขอให้ทุกคน ทบทวนดู ว่าเรา^{๖๓}ได้ทำ
อะไร^{๖๔}บ้างที่แปลกกว่าฆราวาส? เรามีโอกาสเรียนปริยัติหลัก
วิชามากกว่าฆราวาส; ดังนั้นเราก็ควรจะมี หรือต้องมีหลัก
วิชาติดตัวไป อย่างคุ้มค่าดีกว่าผู้ที่ไม่ได้บวช.

พหุราคาของการบวชสามเดือน.

บวชชั่วคราวสามเดือนนี้รู้ไม่หมดคอก; ที่จะรู้หมด
และรู้แจ่มแจ้งนั้นเป็นไปไม่ได้; แต่มันจะได้ดีที่สุดใน
อย่างหนึ่งคือ วิธีที่ว่า ต่อไปนี้เราจะศึกษาอย่างไร, ต่อ
ไปนี้เราจะศึกษาธรรมะกันอย่างไร, แล้วจะรู้ต่อ ๆ ยิง ๆ
ขึ้นไปกว่าจะถึงที่สุด.

ถ้าใครไม่เหลวไหล ได้รับความรู้อันนี้ไป ก็เรียกว่า
ได้รับประโยชน์คุ้มค่า ไม่เสียที่ที่บวช, เพียงแต่รู้ว่าจะ
ศึกษาอย่างไรต่อไปก็คุ้มค่า แล้วจะได้ไปศึกษาต่อไป ๆ ให้
มันรู้ดีที่สุด; เพราะว่าช่วงเวลาสามเดือนนี้ไม่มีทางคอกที่จะรู้
ให้แจ่มแจ้ง ให้หมดทุกเรื่อง. นี่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับปริยัติ
หรือหลักวิชา ฉะนั้นขอให้ได้ไปทุกคน.

ที่นี้เกี่ยวกับปฏิบัติ ก็ขอให้ไปนึกดูให้ดี ๆ ถ้าว่า
เราบวชจริง ถ้าเราเป็นคนบวชจริง เรียนจริง ปฏิบัติจริง
ก็ได้อะไรไปมากเหมือนกัน : เว้นไว้แต่เราไม่ทำอย่างผู้บวช
จริง. โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือว่า เราได้ มีการฝึกฝนบังคับ
ตัวเองอยู่ตลอดเวลา; แปลกจากก่อนบวชที่อยู่ที่บ้าน ซึ่ง
ไม่มีใครบังคับเรา, ถ้าเราเป็นพ่อบ้านเสียเองละก็ยิ่งไม่มีใคร

บังคับเรา แม้จะมีกฎระเบียบมีกฎหมายอะไรบังคับบ้าง มันก็ไม่ได้มาบังคับดอก.

แต่ถ้าบวชเข้ามา มันก็มีระเบียบวินัย โดยเฉพาะสิกขาบททางวินัยก็มีมาก; เราจะปล่อยตามสบายไม่ได้ เรื่องกิน เรื่องอยู่ เรื่องนุ่ง เรื่องห่มนี้, อิริยาบถทั้งหลาย ก็เลยมีการบังคับตัวเองมากทางวินัย. ทางธรรมก็มีระเบียบธรรมะ ที่จะต้องบังคับตัวเองมาก. ถ้าไม่เหลวไหล คนนั้น จะต้องมีการบังคับตัวเองมาก : บังคับ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ โดยเฉพาะ, เรียกว่าบังคับความรู้สึก คิดนึก บังคับจิต บังคับตน; นั่นแหละสิ่งที่มัน ไม่มีเมื่อเป็นฆราวาส.

ฉะนั้นถ้าบวชเข้ามาแล้วไม่เหลวไหล มันก็จะได้มีโอกาสบังคับตน ทั้งทางวินัย ทั้งทางธรรมะเป็นเวลาสามเดือน แล้วบางแห่ง อย่างที่เป็นต้น ก็ต้องมีการทำประโยชน์ผู้อื่น มีวันกรรมกร ๗ คำ ๑๔ คำ ต้องเป็นวันเหน็ดเหนื่อยมากเพื่อผู้อื่น ซึ่งเมื่ออยู่ที่บ้านเมื่อไม่ได้บวชคุณจะไม่ทำอะไรเพื่อผู้อื่นคุณจะไม่เป็นจริงเป็นจัง มีแต่ปาก.

ที่นี้เราให้ มีการทำเพื่อประโยชน์ผู้อื่น ซึ่งไม่ได้
รับประโยชน์อะไรส่วนตัว, ไม่ได้รับแม้แต่คำว่าชอบใจ.
นี่เป็นเรื่องฝึกให้ทำประโยชน์ผู้อื่นโดยแท้จริง เป็นเวลาระยะ
ยาว. นักเป็นธรรมะคล้ายเหมือนกัน ที่จะต้องมี คือ ฝึกความ
ไม่เห็นแก่ตน, ฝึกการทำลายความเห็นแก่ตน. ถ้าทำได้
จะดี มันก็มีธรรมะมากแหละติดไป เป็นนิสัยขึ้นมาไม่เห็น
แก่ตน จึงเรียกว่า ถ้าบวชจริง เรียนจริง ก็ต้องได้รับ
อะไรไปตามแบบฉบับของการบวช.

ส่วนเรื่องปฏิเวธ นั้น มันก็แล้วแต่ ใครจะทำได้
เท่าไร, ใครจะได้พบความเย็น ความเยือกเย็นแห่งจิตใจ
ที่เรียกว่าชีวิตเย็น ซึ่งไม่เคยพบมาแต่ก่อน, ก็ยังมีบางคน
เขาทำได้และได้รับ. แต่บางคนโหลเลแหละแหละ ไม่เคยพบ
กับชีวิตเย็นตลอดเวลาที่บวช นี้ก็มีเหมือนกัน นั่นจึงว่าแล้ว
แต่ใครจะบวชจริงเรียนจริง ปฏิบัติจริงอะไรจริง. ถ้าว่ามัน
จริงมันก็ได้รับไปคุ้มค่าของการบวช ทั้งในแง่ของปริยัติ
ของ ปฏิบัติ และ ปฏิเวธ. ฉะนั้นขอให้ไประลึกซักซ้อม
ปรับปรุง ให้มันเป็นรูปเป็นร่างของสิ่งเหล่านี้ ที่เราจะได้พา
กลับติดตัวออกไปเมื่อลาสิกขา.

นี่คือเรื่องที่จะต้องพูดกับ ผู้ที่จะลาสิกขา ให้เขาได้มีความรู้สึกเห็นชัดเจนว่า ได้อะไรไปคุ้มค่าที่ได้บวช ; มิฉะนั้นก็เป็นเรื่องเล่นละคร บ้าๆ บอๆ เท่อๆ อะไรกัน ชนิดหนึ่งเท่านั้นแหละ ที่บวชที่หนึ่ง ไม่ตรงตามหลักการหรือความมุ่งหมาย หรือพระพุทธรูประสงค์อะไรเลย.

ถ้ามันผลออกไป มันลืมไป มันไม่ได้สนใจก็ยังมีโอกาส ยังมีเวลา ที่จะสนใจ ไปคิดไปนึก ไปทบทวนเถอะ ในฝ่ายปริยัติ กัตติ ในฝ่ายการปฏิบัติ กัตติ : อย่างน้อยก็ให้มันเหลืออยู่ว่าต่อไปนี้ เราเป็นผู้ที่มีนิสัยบังคับตัวเอง ไม่ปล่อยสบายตามกิเลส เหมือนแต่ก่อน, และว่าต่อไปนี้เราจะมีนิสัยที่ไม่เห็นแก่ตัว, จะเห็นแก่ส่วนรวมโดยแท้จริง ; ซึ่งกิเลสมันจะไม่เห็นแก่ส่วนรวม, กิเลสมันจะเห็นแต่แก่ตัวเท่านั้นแหละ. ฉะนั้นเราจะต้องดูให้ดี ว่ามันได้เกิดนิสัยการเห็นแก่ผู้อื่น หรือส่วนรวมหรือไม่?

นี่ขอให้ทุกคนทบทวน สะสางคิดนึก ปรับปรุงสิ่งที่ว่านี้ให้ได้รับติดตัวออกไป อย่างที่เรียกว่า เป็นกอบเป็นกำ คือเห็นอยู่จริงมีอยู่จริง.

บุธรรมให้พอสำหรับเป็นหลักปฏิบัติในชีวิต.

ทีนี้จะทบทวนเรื่องหลักธรรมะ; เข้าใจว่าอ่านกันมาก ฟังกันมาก เพราะสะดวกนี่, กลัวว่ามันจะเผื่อเท่านั้น; ฉะนั้นอย่าให้เผื่อ ให้มันชัดเจน แจ่มแจ้ง ถูกต้องแล้วก็เพียงพอด้วย. ความรู้ถูกต้องนั้นมันก็ดี แต่ถ้ามันไม่มากไม่เพียงพอ มันก็จะใช้ประโยชน์อะไรไม่ได้; ฉะนั้นต้องรู้ธรรมะ ที่เพียงพอสำหรับถือเป็นหลักปฏิบัติตลอดชีวิต, เป็นการก้าวหน้ายิ่งขึ้น ๆ ซึ่งอาจจะถึงที่สุดก่อนตายก็ได้ หรือว่าอย่างน้อยที่สุดให้มันรู้จักตายเป็น, ตายอย่างมีที่สิ้นสุดแห่งธรรมะ, ปล่อยวางสิ่งทั้งปวงเมื่อจะต้องตาย จะต้องแตกตายทำลายขั้นนี้, นี้ก็ดี ถ้าทำได้, อย่างนี้ก็ คือไม่เสียทีบวช.

อีกอย่างหนึ่งเราต้องรู้หลักธรรมะที่ดับทุกข์ได้สำหรับเราอย่างเดียวกันมันไม่ถูกคอก มันต้องรู้สำหรับผู้อื่นด้วย, เพื่อจะสอนผู้อื่น แม้ที่สุดแต่ว่าคนในครอบครัว แล้วก็อาจจะเป็นผู้ที่นอกไกลออกไป เป็นเพื่อนร่วมชาติ และกระทั่งว่าเป็นเพื่อนร่วมโลก, เป็นฝรั่งมังค่าอะไรก็ตามใจ, เราก็ต้องมีความรู้พอที่จะพูดกับเขาได้บ้าง.

แต่ถ้าว่าที่จริงแล้ว มันก็เป็นความรู้อย่างเดียวกับ
 ที่เรารู้สำหรับเรานั้นแหละ; เพราะว่ากิเลส และ ความทุกข์
 และ วิธิตับทุกข์ มันเหมือนกันหมดแหละ สำหรับทุก
 คนในโลก ที่เป็นมนุษย์มันเหมือนกันหมด. ฉะนั้นถ้า
 เรารู้ของเราส่วนของเราดีจริง ถูกต้อง เพียงพอ มันก็
 พอที่จะให้ผู้อื่นได้, ช่วยผู้อื่นให้รู้หรือว่า ช่วยให้เขาได้
 ปฏิบัติช่วยให้รู้ได้ถูกต้อง. ข้อนี้มันก็เป็นบุญกุศลอันใหญ่-
 หลวง เพราะว่า จะช่วยกันสร้างสันติภาพขึ้นมาในโลก;
 เพราะว่า โลกนี้มันมีสันติภาพได้เพราะมีธรรมะ, อย่าง
 อื่นไม่มี.

เมื่อมีธรรมะถูกต้องสำหรับเราอยู่เย็นเป็นสุข ก็ช่วย
 ให้ผู้อื่นเป็นอย่างนั้นด้วย มันก็ดีหมด เดียวนี้โลกนี้ไม่มี
 ธรรมะ ก็อมีน้อยเกินไป มันจึงมีแต่ความเดือดร้อน ยุ่งยาก,
 ที่เรียกว่า วิกฤตการณ์ เต็มไปหมดอย่างไม่น่าจะมี.

โลกไม่มีธรรมะพอแก่การศึกษาที่สูญเปล่า.

คุณสังเกตคุณลักษณะก็จะมองเห็นได้ว่า การศึกษา
 นี้เขาว่าเจริญก้าวหน้า ไปชนเอาหลักการศึกษา วิธีจัดการ

ศึกษา มาจากเมืองนอก เมืองนา มาจัดการศึกษา ในเมือง
ไทย, แล้วก็พอใจว่าการศึกษาเจริญก้าวหน้ามาก, แต่แล้วมัน
ก็สูญเปล่าทั้งนั้น เพราะพวกอันธพาลมันยิ่งมาก.

เขว่าการศึกษาเจริญก้าวหน้า แต่ยาเสพติดก็เกิด
ขึ้นมาได้ในหมู่นักศึกษา เป็นปัญหา; คนไม่มีมรรยาท ไม่มี
สมบัติผู้ดีกลับมีมาก. ต้องพูดกันแต่เรื่องว่า *ทั้งขยะบนถนน*
จากหน้าต่างรถยนต์; นี่มันเลวถึงขนาดนี้: *ยุคก่อน ๆ นั้น*
ไม่เคยได้ยินดอก จะไม่มีคนที่เลวถึงขนาดมีรถยนต์ แล้ว
จะทั้งขยะจากหน้าต่างรถยนต์ลงบนถนน นะ สมัยก่อนมัน
ไม่มี, สมัยนี้กลับมี, และกลายเป็นปัญหา. นี่เรียกว่า การ
ศึกษามันสูญเปล่า มันไม่ช่วยดับทุกข์ หรือแก้ปัญหา
ของมนุษย์เลย.

มนุษย์อันธพาล เด็กอันธพาล คนอันธพาลนั้นหนา-
แน่น, กิจกรรมลามกอนาจาร เรื่องโสเภณี เรื่องอะไร
ก็ตามมัน มีมากขึ้น, ทั้งที่อวดว่าการศึกษาเจริญ. นี่มัน
ไม่มีธรรมะ, มันไม่มีธรรมะอย่างเดียว. ผมเคยพูดยิ่ง
กว่าล้อ หรือจะเรียกว่าคำก็ได้ ว่าเรามีการศึกษาระบบ
หมาทางด้วนกันทั้งประเทศหรือทั้งโลก. เมื่อ ๒-๓ วัน

นี้ได้รับหนังสือของปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ขออนุญาตพิมพ์เรื่องการศึกษาหมาทางด่วน ลงในหนังสือที่ระลึกอะไรของเขา ของกระทรวง. นี่ก็อยากจะเจอหรือเชื่อว่าเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบในการศึกษา เริ่มสนใจเรื่องนี้.

การศึกษาที่มีแต่เรียนหนังสือกับเรียนวิชาชีพ เทคโนโลยีทั้งหลาย แล้วก็ไม่มีเรียนธรรมะ, คือไม่มีเรียนในส่วนที่ว่า จะเป็นมนุษย์กันอย่างไรให้ถูกต้องนั้นไม่ได้เรียน เรียนแต่หนังสือกับวิชาชีพ เราเรียกว่าการศึกษาหมาทางด่วน, นี่การศึกษามันเป็นอย่างนี้ เพราะฉะนั้นจึงไม่ทำให้เกิดศีลธรรมในหมู่ประชาชน. ถ้าแก้ไขเรื่องนี้ไม่ได้ ก็น่าละอายหมาน่าละอายแมว ที่มันยังมีปัญหาบ่อยอย่างเดิม แต่คนกลับมีปัญหามาก.

ทุกเรื่องมันเป็นอย่างนี้ : ความเจริญทางวัตถุ บ้านเมือง อุดมการณ์ คมนาคมอะไรก็ตามเจริญ, แต่แล้วโลกมันก็ไม่ดีขึ้น ; มันเต็มไปด้วยรถถัง, เต็มไปด้วยเครื่องบินรบ, นี่ก็ไม่ว่าดอก ; แต่ว่ามันมี ๖ อยู่ธรรมดาสามัญนี่ รถไฟเร็วไฟ อะไรธรรมดาๆ นะ มัน มีความสะดวกสบายมาก ; แต่มนุษย์มันก็ไม่ได้ดีขึ้น. มนุษย์กลับใช้สิ่งเหล่านี้เพื่อ

สนองกิเลส ทำให้เพิ่มปัญหา, ทำให้คนอยู่ชนิดที่คั่งใช้เงิน
มาก, เงินไม่พอใช้.

อย่าง ถนนดี อย่างนี้ คุณก็ดูเอาเถิด มันก็เอาไว้
สำหรับขับลัน และเพื่อหนีไปได้สะดวก; ถ้าถนนไม่ดีแล้ว
ขับลันหนีไม่ทัน; เพราะมีถนนดีอย่างขับลันก็หนีไปได้
สะดวก. การมีถนนก็คล้ายกับว่าช่วยให้มีเรื่องขับลันมากขึ้น;
คนเราใช้สิ่งที่เรียกว่าความเจริญกันอย่างนี้ มันน่าเศร้า.

ไม่แก้ปัญหาค้วยศีลธรรมสันติสุขจึงไม่มี.

อีกเรื่องหนึ่ง ก็คือ ทำลายธรรมชาติมากเกินไป
ค้วยความโง่ความหลง; มัวแก้ปัญหาว่าจะแก้ด้วย
เศรษฐกิจ ไม่ได้แก้ด้วยศีลธรรม; เพราะฉะนั้นก็ทำลาย
ธรรมชาติกันมากขึ้น โดยคิดว่ามันจะดีทางเศรษฐกิจแล้วจะ
สร้างสันติภาพ.

แล้วอีกเรื่องที่น่าสงสารมากก็คือว่า การแพทย์เจริญ
เหลือประมาณ ทางวิชาค้นคว้า ทางปฏิบัติการ ทางสถานที่
ทำงาน, การแพทย์เจริญมาก แต่แล้วคนก็มาก คนป่วย
ก็จะมากกว่าการเพิ่มความเจริญทางการแพทย์, เพราะ

ต้นเหตุที่จะให้เกิดโรภยไข้เจ็บมืออย่างอื่น มัน มีมาจาก
ความไม่มีศีลธรรมของคน.

คนจะเป็นโรคประสาทมากขึ้น เป็นบ้ามากขึ้น
เพราะการตำรงชีวิตจิตใจไว้ไม่ถูกต้อง ซึ่งเขาไม่สนใจ.
คนเหล่านั้นไม่มีโอกาสจะสนใจ และก็ไม่อยากจะสนใจ ว่าเรา
จะไปมีธรรมะอย่างไร สำหรับชีวิตจิตใจที่จะไ้สงบ, และ
นอนหลับสนิท แล้วก็จะไม่เป็นโรค. โรคที่เป็นพื้นฐานของ
โรคอื่น ๆ คือโรคสุขภาพทางจิตไม่ดี พอสุขภาพทางจิตไม่ดี
แล้วมันก็เป็นได้ทุกโรค, สร้างโรคใหม่ ๆ ซึ่งหมอไม่รู้ว่าจะ
รักษากันอย่างไร, อย่างนี้ก็ยังมียึกมาก.

โรคใหม่ ๆ เกิดขึ้นตาม หรือว่าล้าหน้าความเจริญ
ทางการแพทย์; นี้ก็น่าหัวเพราะว่า เขาไม่มองดูกันที่
ต้นเหตุอันแท้จริงคือ ความไม่มีศีลธรรมของมนุษย์ :
อยู่อย่างไม่มีศีลธรรม, เรื่องกิน เรื่องอยู่ เรื่องนุ่ง เรื่องห่ม
เรื่องทุกอย่างทุกเรื่อง และยิ่งกว่านั้น ความไม่มีศีลธรรม
ทำให้ฆ่ากัน ทำร้ายกันอย่างรุนแรง; นี้เรียกว่ามันก็เพิ่ม
มาก โรคทางภายนอก เพราะการฆ่ากัน เพราะการยิงกัน
การระเบิดกัน มันก็มีมากขึ้นเหมือนกัน. โรงพยาบาลมันก็

ไม่พอ, สร้างอีก ๑๐ เท่าที่มีอยู่นี้ก็ไม่พอดอกโรงพยาบาลนะ
ไม่พอกับความเจ็บไข้ได้ป่วย ที่มันเกิดมาจากความที่ไม่มี
ศีลธรรมของมนุษย์.

ถ้าว่าคุณมองเห็นปัญหาเหล่านี้ก็จะดีมาก ก็จะได้ไป
ช่วยกันพูดจาให้เพื่อนมนุษย์ของเรามีศีลธรรม ปัญหา
เลวร้ายทั้งหลายมันก็จะลดลง เนื่องจากเขาเห็นแก่ตัว
คำเดียวเท่านั้นแหละ. ปัญหาของมนุษย์ทั้งจักรวาลนี้มา
จากความเห็นแก่ตัว นั่นมันก็ทำออกมาเป็นความโลภ, ออก
มาเป็นความโกรธ, ออกมาเป็นความหลง, ออกมาเป็นทุก
อย่างแหละ รัก โกรธเกลียดกลัว วิทก กังวล อาลัย อารมณ์
หึงหวง อิจฉา ริษยา.

เดี๋ยวนี้ โคริษยากำลังเต็มไปทั่วโลก ที่มันทำ
สงครามยึดเยื่อ มหาสงครามอยู่ ตลอดเวลานี้เพราะความ
ริษยา : เราจะต้องครองโลก, เราจะต้องได้ทรัพย์สินทั้งโลก
เป็นของเรา, นั่นมันคือ ความโลภ และริษยาไม่ให้ผู้อื่นได้
หรือไม่ให้ผู้อื่นมี. เขาค้นคว้าอาวุธวิเศษที่จะล้างผลาญ
ผู้อื่น นั่นก็เพราะความริษยาผู้อื่นทั้งนั้น. ความริษยา
เป็นเรื่องทำลายโลก ตรงตามภษิต ตามธรรมภษิต

อติ โลกนาสิกา—วิชาเป็นเครื่องทำลายโลกให้วินาศ,
นาสิกา หรือวินาศ.

โรคร้ายต่าง ๆ มาจากความเห็นแก่ตัว.

การที่ได้บวชแล้ว ถ้าได้ฝึกการทำลายความเห็น
แก่ตน นั้นแหละวิเศษ เพราะว่าโรคร้ายทางกาย ทางจิต
ทางวาจา ทางอะไรก็ตาม มันมาจากความเห็นแก่ตัว ซึ่ง
เป็นต้นตอของกิเลสทั้งหลาย. ได้อ่าน ได้ฟัง ได้ศึกษา
มาเท่าไรแต่หนหลัง คุณจะต้องมองเห็น หรือจับให้ได้ว่า
ถ้าเข้าใจหรือถ้าศึกษาถูกต้อง จะมองเห็นว่าทั้งหมดมันไป
รวมอยู่ที่ความเห็นแก่ตัว; มันไม่ใช่ว่าโลก โกรธ หลง
มันจะเกิดขึ้นมาได้ง่าย ๆ ดอก, มันล้วนแต่เกิดมาจากความ
เห็นแก่ตัว.

ความโง่ ใ้มีตัว, เห็นแก่ตัว; อยากได้ก็เห็น
แก่ตัว มันก็โลก, เมื่อไม่ได้ตามที่ตัวต้องการ มัน โกรธก็
เพราะเห็นแก่ตัว, มันยังสงสัยอยู่เสมอว่าจะได้มาอย่างไร,
จะให้ได้หรือไม่ได้, นี่มันยังวิตก กังวล สนใจอยู่ตลอดเวลา.
โลก โกรธ หลง นี่ยังคงคลุกคลีออกไป เป็นกิเลสชื่ออื่น ๆ ได้
อีกมากมายหลายสิบชื่อ สามชื่อนี้ก็มาจากความเห็นแก่ตัว.

การได้บวชได้เรียน เพื่อฝึกฝนทำลายการเห็นแก่ตัว
 นี้อะไรพิเศษมาก ผมจึงพูดขอร้องให้คุณเอาติดไป, ลาสิกขาบท
 กลับไปบ้านแล้ว ขอให้เอาบทเรียน ที่ฝึกเพื่อทำลายความ
 เห็นแก่ตัวนี้ติดไปด้วย. ความทุกข์ทั้งหมดมาจากความ
 เห็นแก่ตัวทั้งนั้น : ความทุกข์โลกๆ, ความทุกข์ทางสังคม
 ทางการเมือง ทางบ้านทางเรือน ข้างนอกนี้ ความทุกข์ก็
 มาจากความเห็นแก่ตัว. ความทุกข์ที่เป็นกิเลสเผาผลาญอยู่
 ข้างใน ไม่รู้จักนิพพานนั้นนี่ก็เป็นเรื่องความเห็นแก่ตัว;
 ฉะนั้นความเห็นแก่ตัวคือสิ่งเลวร้ายที่สุดจนไม่รู้จะเรียกกันว่า
 อย่างไม่, ปัญหาทั้งหมดมาจากความเห็นแก่ตัว; คนนอน
 ไม่หลับเป็นโรคประสาทกันมาก ก็เพราะว่าความเห็นแก่ตัว
 มันขยายตัว.

ที่นี้ถ้ากำจัดความเห็นแก่ตัวได้ หรือ ควบคุมได้
 มันก็ไม่เกิดความโลภ ความโกรธ ความหลง. ถ้าปล่อย
 ให้เกิดความโลภ ความโกรธ ความหลงเมื่อไร มันก็สะสม
 ความเคยชินที่จะเกิดมากขึ้นทุกทีไป; ฉะนั้นกิเลสจึงเกิด
 ง่าย, เกิดง่าย ๆ ยิ่งขึ้น ๆ. เพราะว่า เกิดกิเลสที่หนึ่ง มัน
 เกิดอนุสัยที่หนึ่งด้วยเหมือนกัน.

อนุสัย คือ ความเคยชิน ที่จะเป็นอย่างนั้น : เกิด
 ความโลภ มันก็เกิดความเคยชิน ที่จะโลภได้ง่ายกว่า เรียกว่า
 ราคะอนุสัย, โกรธที่หนึ่ง มันก็เกิดความเคยชินที่จะโกรธ
 เรียกว่า ปฏิฆานุสัย, เกิดความหลง โมหะ ใจ ที่หนึ่งมันก็ให้
 เกิดความเคยชินที่จะใจ เรียกว่า อวิชขานุสัย. นั้นแหละรวม
 อยู่ในแต่ละคน ๆ มากเหลือเกิน : ความเคยชินที่จะโลภ,
 ความเคยชินที่จะโกรธ, ความเคยชินที่จะหลง, แต่แล้วมัน
 จะลดลง ในเมื่อเราบังคับได้ทุกที่ ที่จะโลภ ไม่โลภ
 บังคับไว้ได้อย่างรุนแรง ทุกที่ที่จะโกรธ บังคับไว้ได้ ทุกที่
 ที่จะใจ บังคับไว้ได้ นั้นแหละความเคยชินที่มีอยู่ก่อนจะ
 ลดลง ๆ.

ฝึกการบังคับตัวเองไว้จักไม่ใจหลง.

จะขึ้นอยู่กับวิธีการบังคับจิต. บังคับตัว บังคับ-
 กิเลส; ร่างของกิเลสที่อยู่ในเรานั้นจะลดลง ๆ, จึงพูดว่าขอ
 ให้ฝึกการบังคับตัวอยู่ตลอดเวลาที่บวช, สึกกลับออกไป
 บ้านก็ขอให้เอาไปด้วย ระบบการบังคับตัว. น่ารักก็อย่า
 ไปรัก, น่าเกลียดก็อย่าไปเกลียด, น่าโกรธก็อย่าไปโกรธ,

น้ำกลั้วก็อย่าไปกลั้ว, วิตก กังวล อาลัย อารมณ์ อิจฉา วิชา
หิงหวง ต่อสู ฆ่าฟันอะไรกัน อย่าปล่อยให้มันเป็นไปได้อีกดี.
เดี๋ยวมันมีความเห็นแก่ตัวอยู่ มันก็ยากละที่จะบังคับ.

เรื่อง^{๕๔๕}ชังมากลงไปถึงวัฒนธรรม ขนบธรรม-
เนียมประเพณี ที่มันไม่ถูกต้อง ที่ได้ใช้แก่เด็ก ๆ ถูกมอบ
ให้แก่เด็กทารกตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งโตขึ้นมา. เด็กเกิดมา
จากในท้องมันไม่มีอะไรดอก, เหมือนกับว่าจิตเกลี้ยง ๆ ออก
มาอย่างนั้น. ที่^๕มันพอมารบอะไรเข้า มันก็จะเกิดอะไรขึ้น
ตามสมควรแก่ที่มันได้มาพบเข้า.

เกิดมาจากท้องแม่ไม่เท่าไรดอก มันก็ต้องกินเป็นต้น
คือ ได้อารมณ์ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางผิวหนัง
โดยเฉพาะ มันก็ได้รับ แล้วมันก็รู้สึกอร่อย, อร่อย พอใจ
ถูกใจ, นี่ฝ่ายหนึ่ง ก็รัก ชอบ โลก. บางคราวมัน
ไม่อร่อย ไม่ถูกใจ มันก็โกรธ—โกรธ—โกรธ, เด็ก
ทารกเล็ก ๆ มันก็โกรธ. ถ้าหวังว่าอัน^๕นี้จะมีประโยชน์ได้แล้ว
ก็สนใจ อาลัย อารมณ์อยู่นั้นแหละ; แล้วพ่อแม่ทั้งหลายก็
อยากจะให้ลูกได้กินอร่อย ๆ ทั้งนั้นแหละ, มันเท่ากับว่าอบรม
เด็กทารกให้ชอบความอร่อย จนบูชาความอร่อย โดยไม่รู้

สักตัว ตั้งแต่เป็นเด็กเล็กๆ. สัญชาติญาณมันก็ชวนให้รู้สึก
 อย่างนั้น, แล้วมนุษย์ก็ชวนส่งเสริมให้เป็นอย่างนั้น,
 เด็กๆ จึงได้รับความอรร้อย แล้วก็ปรุงแต่งไปตามกฎเกณฑ์
 ของปฏิจสมุปบาท จนมีกิเลสแน่นหนา มีความทุกข์ มีอนุสัย
 มีตัณหา มีอุปาทาน เป็นชีวิตที่เป็นทุกข์.

นี่ขอให้รู้ว่า ความเป็นอยู่ของมนุษย์ หรือ วัฒน-
 ธรรม ของมนุษย์มัน ไม่ได้ถูกต้องสำหรับที่จะดับทุกข์มา
 แต่แรก; แต่ข้อนี้ก็ไม่รู้ว่าใครจะรับผิดชอบ. ใครจะรับผิดชอบ
 ก็ไม่ได้ทั้งนั้น เพราะมันเป็นชนบทรรมนิยมประเพณี
 มา ด้วยความรักลูก มันก็จะหาของอรร้อยที่สุดให้ลูกกิน ก็จะ
 หาของสวยงามมาให้ลูก มาให้เล่น ให้หอม ให้ไพเราะ ให้
 นิ่มนวล ให้เป็นสุข เอรีคอร้อย.

ฉะนั้นคุณที่จะสักออกไปคงจะไปมีครอบครัว และ
 คงไปทำอย่างนั้นอีก คือให้ลูกทุกคนมันโง่ที่สุดตั้งแต่เป็น
 เด็กๆ ออกมา บุษาคามเอรีคอร้อย; ส่วนธรรมะนี่มันไม่
 เป็นอย่างนั้น. ธรรมะมีหลักกว่าถ้าอรร้อยก็เช่นนั้นเอง
 ตามกฎอุทฺทปปัจจยตา. ที่รู้สึกอรร้อยเพราะมันตรงกับสัน
 สำหรับจะรู้สึกอรร้อย จึงเรียกว่ามันเป็นเช่นนั้นเอง ตถาตา

เช่นนั้นเอง. ถ้าไม่อร่อยก็เพราะว่ามันไม่ตรงกับระบบประสาท
ที่มันต้องการฝ้ายอร่อยมันก็ไม่อร่อย ฉะนั้นความไม่อร่อย
มันก็คือเช่นนั้นเอง อีกเหมือนกัน.

แต่เมื่อคุณบวชอยู่เป็นพระที่ตี ไมยนต์ียนร้ายเมื่อ
ฉันอาหาร, บางคำอร่อย, บางคำไม่อร่อย; เมื่อฉัน
อาหารปัจจุบันบางคำอร่อย บางคำไม่อร่อย; แต่ที่เรามีสติ
ฝึกฝนตัวเองให้รู้สึกเหมือนกับไมยนต์ี่ไมยนต์ร้าย. นี่ถ้าลาสิกขา
กลับออกไป เอาข้อปฏิบัติอันนี้ไปด้วยได้ยิ่งดี. อร่อยก็คือ
ความรู้สึกของระบบประสาท, ไม่อร่อยคือความรู้สึกของ
ระบบประสาท, ทั้งนั้นมันจึงเท่ากัน จะไปอินตียินร้ายกับมัน
ทำไม.

ถ้าอินตี่ก็เกิดโลภะ รากะ, ถ้าอินร้ายก็เกิดโทสะ
โกรธ, ถ้ายังไม่แน่นมันก็เกิดโมหะ. ควรจะจำบทเรียน ที่เรา
ฝึกอย่างถูกต้องของความเป็นพระ; เมื่อเราบวชอยู่อร่อยก็
คืออย่างนั้น, ไม่อร่อยก็คืออย่างนั้น; ฉะนั้นจึงไมยนต์ียนร้าย
ว่ามันเป็นเช่นนั้นเอง.

ข้อนี้ไม่ได้หมายความว่าอย่าไปกิน ของอร่อย;
ถ้าอย่างนั้นก็เข้าใจผิดต่อหลักธรรมะ, หลักธรรมะก็กิน เมื่อ

มันอร่อย; เมื่อค่านักินเข้าไปมันอร่อย ก็รู้ว่ามันอร่อย, รู้สึกได้ว่ามันอร่อย; แต่อย่าไปหลง กับมันเท่านั้นเอง. ถ้ามันไม่อร่อย ค่านักินเข้าไปก็รู้สึกว่ามันอร่อยก็ได้, รู้สึกว่าไม่อร่อยก็ได้; แต่อย่าไปหลงกับมัน, คืออย่าไปโกรธมันเท่านั้น. ฉะนั้นถ้าเผชิญไปกินของอร่อยเข้า ก็รู้สึกว่ารวยได้ ไม่ต้องเคียดกร้อน, ไม่ต้องกลัว, ไม่ต้องตื่นร่ว่ามันอร่อย แล้วก็หยุดเสียแล้วว่ามันอร่อยก็แล้วกัน, อย่าไปหลงมัน; ไม่อร่อยก็อย่าไปหลงมัน.

ถ้ามีวัฒนธรรมอย่างนั้นะ สอนเด็กเล็ก ๆ มาตั้งแต่เล็ก ๆ นะ แล้วละก็มนุษย์จะดีกว่านี้มาก. ถ้ามนุษย์รู้จักว่าอร่อยก็อย่างนั้นเอง, ไม่อร่อยก็อย่างนั้นเองกันมาตั้งแต่เป็นเด็กเล็ก ๆ มันก็ยากที่จะเกิดกิเลสหนาแน่นเหมือนเดี๋ยวนี้.

ผมอยากจะพูด, อยากจะพูด ถ้าว่าขอร้องเกี่ยวกับ ก็ไม่ทำตาม ว่าพอมีลูก ได้ครอบครัวยังมีลูก ก็สอนให้ลูกมันได้รู้อย่างนี้ว่า อร่อยก็เช่นนี้เอง, ไม่อร่อยก็เช่นนี้เอง. พาไปดูที่ร้าน ที่ร้านตลาดที่เขาขายของเด็กเล่นสวระพัดอย่าง ของกิน ของเล่น ของอะไรสำหรับเด็กเล่น เด็กชอบ ขาย

แพงนะ แล้วก็บอกกับลูกเล็กๆ นั้นว่า ของทั้งหมดนี้ ^๕ **เขามีไว้สำหรับทำให้เราเป็นคนใจทั้งนั้น** แหะละลูกเอ๋ย.

คุณจะทำไ้ไหม? หรือคุณเคยเห็นใครทำที่ไหนใหม่ที่จะพาลูกไปที่ร้านขายของเด็กเล่นแล้วบอกกับลูกว่า ^๕ ทั้งหมดนี้เขามีไว้สำหรับทำให้เราใจทั้งนั้นแหะละ? เคยเห็นใครทำที่ไหนใหม่? ถ้าไม่เคยเห็นก็ลองทำดูที่ไ้ไหมละ? คุณลองทำดูสักที่ไ้ไหม? ถ้ามีลูก มีหลาน มีอะไรก็ตามใจ แล้วมันจริงนี้ เด็กๆ ก็จะมีมองเห็นนะ. ทั้งหมดนี้ ของกินก็ดี ของเล่นก็ดี ^๕ **ทั้งถูกทั้งแพง** ทั้งหมดนี้มีไว้สำหรับให้เราใจ. อธิบายนิดเดียวเด็กมันก็พอจะรู้ไ้ ^๕ **ว่าทำให้เราใจ** คืออย่างไร? คือ **เราต้องเสียสตางค์แล้วเราก็เอามาเล่น** เอามาหัว เอามาอะไรพักหนึ่งแล้วเราก็ทิ้งไป **ไม่เกิดประโยชน์อะไร** ^๕ **คุ้มค่ากัน** นอกจากใจ. พ่อแม่ก็ชอบซื้อมาให้ลูกเต็มตู้ ของเล่นแพงๆ; ลูกมันก็ใจ ^๕ **ว่าเรามีมากกว่าเด็กคนอื่น** มันก็อวดคนอื่น. นี่คือเรื่องส่งเสริมความใจ.

นี่เราจะให้คนมีความรู้ธรรมะมาแต่เด็ก ก็ต้องทำกันอย่างนี้ หรือจะบอกว่าไอ้ที่อ่อยนี่มันทำให้เราใจ หลงรัก, ^๕ **ที่ไม่อ่อยนี่มันก็ทำให้เราใจ** สำหรับที่ว่าจะเกิดเรื่อง ไม่ชอบ

ใจ, คำคนนั้น กระพืดกระพืด, มันทำให้เราโง่. ฉะนั้นเรา
 ควบคุม อร่อยก็อร่อยละ อย่างมาทำให้เราโง่จนถึงหลงรัก
 หลงอะไรมีเรื่องมีราว; ถ้าไม่อร่อยก็ไม่อร่อย อย่างมาทำให้เราโง่;
 เด็กของเราจะต้องฉลาดในทางธรรมะมาตั้งแต่เล็ก.

แต่ดูซิมันไม่มีขนบธรรมเนียมประเพณีหรือวัฒนธรรม
 ไหนที่กำกับอย่างนี้; เมืองไทยก็ตีเมืองนอกก็ตี ที่ไหน
 ก็ตี มันไม่มีระเบียบวัฒนธรรมอย่างนี้. ฉะนั้นเด็ก ๆ ของ
 เราก็คงต้องโง่ ๆ โง่ ๆ จนเป็นหนุ่มเป็นสาวโง่ ๆ ๆ ๆ จนกว่า
 มันจะถึงขีดสุดของความโง่ แล้วมีวิธีมาวชมาเรียนอย่างนี้
 กันที่ไหนสักละ จะมีแต่ในเมืองไทย หรือในหมู่พุทธบริษัท
 ที่จะมาเรียนให้รู้ว่า ของเหล่านี้มันมีสำหรับให้เราโง่ มันไม่มี,
 ทั่วทั้งโลกมันจะไม่มี.

ถ้าเราทำได้และมี มันก็ตี; คนโง่ในโลกก็จะ
 น้อยลง, ไม่โง่ต่อกิลเลส ไม่เห็นแก่ตัว ไม่ค่อยมีโลกะ โทสะ
 โมหะ, มีมนุษย์ที่ตีเต็มบ้านเต็มเมือง; เพราะว่ามันไม่หลง
 ไม่โง่มาตั้งแต่เล็ก.

ฉะนั้นการที่ทำให้เด็ก ๆ เขาหลงในความสุขความ
 เอร็ดอร่อย นั้นแหละคือจุดตั้งต้นผิดพลาดของมนุษย์,

ทำมนุษย์ให้มันหลงอยู่ในฝ่ายดี ฝ่ายอรร้อย ฝ่ายสวย ฝ่ายงาม. เมื่อหลงฝ่ายดี ฝ่ายสวย ฝ่ายอรร้อย ฝ่ายงามแล้ว มันแน่นอนที่สุด มันจะต้องหลงฝ่ายตรงข้ามด้วย; เพราะมันมีผลตรงกันข้าม มันก็ต้องหลงไปในทางตรงกันข้าม มันก็หลงในทางที่จะเป็นร้ายขึ้นมา โกรธเกลียด เกิดเรื่องเพราะเกลียด เป็นทุกข์ของตนเอง แล้วมันก็จะทำร้ายผู้อื่น พาล พาโล ถ้าเมื่อเขาไม่ได้ตั้งใจ.

เหมือนกับเตี้ยวันที่มีข่าวหน้าหนังสือพิมพ์มากขึ้น ๆ; ลูกฆ่าพ่อฆ่าแม่ เพราะไม่ให้เงินไปซื้อเฮโรอีน มีมากขึ้น มันหลงได้อย่างนั้น. ถ้ามันรู้มาเสียแต่ที่แรก ว่าอรร้อยก็ทำให้โง่, ไม่อรร้อยก็ทำให้โง่, อย่าไปโง่กับมัน. ให้มันอรร้อยก็อรร้อยเท่านั้นแหละ รู้ว่าอรร้อยถูกแล้ว, ไม่อรร้อยก็ไม่อรร้อย อย่าไปโง่กับมัน; นั่นคือธรรมะสูงสุด รากฐานทำให้ไม่เกิดความเห็นแก่ตัว.

ควรเข้าใจปฏิจจสมุปบาท

ซึ่งเป็นความลับของธรรมชาติเพื่อไม่มีทุกข์.

ที่นี้เรื่องหลักสำคัญที่สุดที่มันจะเกิดความรู้สึกเลวร้ายตามลำดับ ก็คือเรื่องปฏิจจสมุปบาท ที่พวกคุณก็มักจะ

เคยได้ ศึกษา ได้เรียน ได้อ่าน ได้ผ่านสายตา มาแล้ว; แต่มัน
อาจจะไม่เข้าใจก็ได้. ฉะนั้นถ้าศึกษาเรื่องปฏิจจสมุปบาท
ได้ถูกต้อง ครบถ้วน สมบูรณ์ แล้วจะเข้าใจเรื่องนี้ ที่พระ-
พุทธเจ้าท่านตรัสไว้ในฐานะเป็นอาทิพรหมจรรย์, จุด
ตั้งต้นของพรหมจรรย์.

เรื่องปฏิจจสมุปบาทที่ศึกษาได้ง่าย เข้าใจได้ง่ายๆ
ก็มีอยู่ ชนิดหนึ่ง ชุดหนึ่ง, ที่มันเข้าใจยาก เหมือนกับที่
ศึกษากันอยู่ในโรงเรียน : อวิชชาเป็นปัจจัยให้เกิดสังขาร —
สังขารเป็นปัจจัยให้เกิดวิญญาณ วิญญาณเป็นปัจจัยให้เกิด
นามรูป ฯลฯ อันนี้อธิบายยาก แล้วก็ไม่ค่อยเข้าใจกัน ดอก
แล้วอธิบายไปทางมีตัวมีตน ไปเสียอีก : ให้หลงบุญ เกลียศ
บาปไปเสียอีก, ไม่ใช่ปฏิจจสมุปบาทที่ถูกต้อง. ปฏิจจสมุ-
บาทที่ถูกต้องนั้น จะทำให้ไม่เกิดความรู้สึกว่ามีตัว มีตน มี
บุญ มีบาป; ไม่มี, มีแต่ที่มันจะไปตามกระแสของปฏิจจ-
สมุปบาท.

พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้เป็นหลัก เช่น ตาเนื่องกัน
กับรูป; คือ มันมีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มีรูป เสียง กลิ่น
รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ ฝ่ายละ ๖ เป็นคู่ๆ เป็น ๖ คู่.

ยกตัวอย่างคู่แรก คือ ตาน^๕เนื่องกันเข้ากับรูป เกิด
 จักขุวิญญาณ, ๓ ประการนี้ ตากับรูป จักขุวิญญาณนี้
 ทำงานในหน้าที่ของมันก็เรียกว่าผัสสะ. เพราะมีผัสสะเป็น
 บัณฑิตให้เกิดเวทนา, เพราะมีเวทนา เป็นบัณฑิตให้เกิดตัณหา,
 มีตัณหาเป็นบัณฑิตให้เกิดอุปาทาน ยึดถือ, มีอุปาทาน จึงมี
 ภพ, ภพจึงมีชาติ, ชาติจึงมีทุกข์ทั้งปวง.

ข้อ^๕ถ้าเข้าใจถูกต้องก็จะเข้าใจเรื่อง^๕; เข้าใจ
 ความลับของธรรมชาติในด้านจิตใจ ว่ามันเกิดเวทนา
 อย่างไร, เกิดตัณหาอย่างไร, ตรงนั้นแหละที่ว่าอร่อยหรือไม่
 อร่อยมันอยู่ที่ตรงนั้นแหละ. เวทนาอร่อยตัณหาเกิดอย่าง
 หนึ่ง, เวทนาไม่อร่อยตัณหาเกิดอีกอย่างหนึ่ง เวทนากลางๆ
 ตัณหาก็เกิดอย่างหนึ่ง, เกิดตัณหาคือมันอยากไปตามความ
 หมายถึงของเวทนา, แล้วมันก็เกิดตัวกูผู้อยาก.

ความรู้สึกว่าตัวเราตัวกูผู้อยาก ก็เกิดขึ้นมา ทั้งๆ
 ที่มันไม่มีตัวกู; แต่มันก็เกิดความคิดว่าเป็นตัวกู ผู้อยาก
 ผู้ต้องการ ผู้ได้ ผู้เสีย เขาเรียกว่าอุปาทาน. พออุปาทาน
 อย่างนั้นแล้ว ก็มีภพ คือจะเป็นชาติ เป็นภพ เป็นชาติขึ้น
 มาในใจ, พอมีตัวกู — ของกู สมบูรณ์ก็เรียกว่าชาติ, พอมีชาติ

มันก็เอาสิ่งต่างๆ มาเป็นของกู : ความเกิดของกู ความเจ็บ
ของกู ความตายก็ไม่มาเป็นของกู ; มันก็เป็นของธรรมชาติ ;

ฉะนั้น เรื่อง "ผัสสะ" สำคัญมาก. เราจะมีความ
ทุกข์เพราะเราทำผิดในขณะที่แห่งผัสสะ เราจะไม่มีทุกข์หรือ
จะดับทุกข์เพราะเราทำถูกในขณะที่แห่งผัสสะ เกือบจะทั้งหมด
ในพระบาลี พระพุทธเจ้าทรงระบุทั้งหมดไปตรงที่ ผัสสะ
คือตัวการ.

ที่นี้เราก็ไม่รู้ผัสสะ, ไม่รู้เรื่องผัสสะ ว่าผัสสะคือ
อะไร? ทำอย่างไร? มันก็ไปตามบุญตามกรรม มันก็
เป็นทุกข์อยู่ตลอดเวลา. ของน่ารักมาให้รัก มันก็เป็น
ทุกข์ไปตามแบบรัก, ของน่าโกรธน่าเกลียดตามันก็เป็น
ทุกข์ไปตามแบบของน่าโกรธ, น่าเกลียด, เพราะมันไม่รู้เรื่อง
ผัสสะ มันทำผิดในขณะที่แห่งผัสสะ.

คุณอาจจะไม่เข้าใจก็ได้ในเรื่องนี้ เพราะมันต้อง
อธิบายกันหลายที. ทำผิดในขณะที่แห่งผัสสะนั้นคืออย่างไร?
ทำถูกในขณะที่แห่งผัสสะนั้นเป็นอย่างไร? พุศุพอเป็นหลัก
เป็นเค้าเงื่อนก็คือ เช่นว่า ตากับรูปถึงกันเข้าเกิดจักขุ-
วิญญาณ, สามประการนี้เรียกว่าผัสสะ. หูกับเสียงถึงกัน

เข้าเกิดโสทวิญญาณ, สามประการนี้ทำงานสัมพันธ์ร่วมกัน
 รุสีกอารมณ์นั้นร่วมกันเรียกว่า ผัสสะ, จมูกก็เหมือนกัน ลิ้น
 ก็เหมือนกัน, ผิวหนังก็เหมือนกัน, จิตใจก็เหมือนกัน, เรา
 มีผัสสะวันหนึ่งนับไม่หวาดไม่ไหว, และเราก็ไม่รู้ ก็ทำผิด
 ฉะนั้น จิตใจก็ปั่นป่วนเศร้าหมองตลอดวัน.

ทำถูกในผัสสะ เช่นว่าสวย ตาเห็นสวยก็แค่นั้นเอง
 มันสวยก็แล้วกัน; อย่าไปหลงความสวย. ถ้าไม่สวยก็แล้วไป
 มันไม่สวย; อย่าไปหลงในความไม่สวย. ทางหูก็เหมือนกัน
 ว่าไพเราะหรือไม่ไพเราะมันก็แค่นั้นเอง. จมูก หอมหรือ
 เหม็นมันก็แค่นั้นเอง; อย่าไปเกิดเรื่องกับเรื่องหอมหรือ
 เหม็นในทางจิตใจ. ลิ้นอร่อยหรือไม่อร่อยก็แค่นั้นเอง.
 ผิวหนัง นิ่มนวลเมื่อสัมผัส หรือว่าแข็งกระด้างหยาบคายก็แค
 นั้นเอง. นีมีสติมีปัญญาพอ แล้วมันก็ไม่ทำผิดในขณะแห่ง
 ผัสสะ; กิเลสเกิดไม่ได้ แล้วก็ไม่มี ความทุกข์.

ฉะนั้นขอให้ถือเป็นหลักว่า เป็นทุกข์เพราะทำผิด
 ต่อกฎอทิปปัจจยตาในขณะที่มีผัสสะ, เป็นทุกข์เพราะทำ
 ผิดต่อผัสสะจากกฎของอทิปปัจจยตา. ไม่เป็นทุกข์คือ เป็น
 สุข ก็เพราะทำถูกต้องสิ่งที่เรียกว่าผัสสะ ตามกฎแห่ง

อิทัปปัจจยตา; เป็นธรรมะครอบหมคทั้งพระไตรปิฎก
๘๔,๐๐๐ ธรรมขันธ์.

พระพุทธเจ้าท่านจึงตรัสว่านี่เป็น อาทิพรหมจรรย์,
เป็นตัวพรหมจรรย์, เป็นหลักของพรหมจรรย์ เรื่อง
ปฏิจสุมุปาบทนี้ จนพระพุทธเจ้าทรงนำมาท่อง, จะ
ต้องใช้คำว่าท่อง ไม่รู้จะใช้คำว่าอะไร, คือพระพุทธเจ้าท่าน
ก็เอามาว่าเอง ทั้งที่ท่านก็เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว, ท่านก็ยัง
เอามาท่อง มันมากกว่าที่เด็ก ๆ ท่องสูตรคุณกันลืม; นั้น
มันก็ถูกแล้ว. แต่ที่พระพุทธเจ้าท่านไม่ลืมดอก แต่ท่าน
ก็ยังอุตส่าห์เอามาท่อง.

ในพระไตรปิฎกนะ ในพระบาลีมันมีอย่างนี้ และ
เราไม่เคยพบเลย ว่าพระพุทธเจ้าจะเอาสูตรไหนข้อความไหน
มาท่อง นอกจากสูตรที่ว่านี้ คือเรื่องปฏิจสุมุปาบทนี้ :
จักขุญจะ ปฏิจจะ รูปเป จะ อุปบัชชติ จักขุวิญญาณัง ตินณัง
ธัมมานัง สังคตติ ผัสสโส ผัสสสะบัจจยา เวทนา เวทนาบัจจยา
ตณหา ตณหาบัจจยา อุปาทานัง อุปาทานบัจจยา ภโว
ภวบัจจยา ขาติ ขาติ บัจจยา ขรามรณัง โสกะปริเทวะ
ทุกขะโทมนัสสุปายาสา สัมภวันติ เอเวมัตถสสะ เกวะลัสสะ

ทุกข์ขันธัสสะ สมุทโย โหติ—ทุกข์ทั้งปวงเกิดขึ้น นี้เรื่องตา
แล้วท่านท่องขุดหู แล้วขุดจมูก ขุดลิ้น ขุดกาย และขุดใจ.

น่าประหลาดที่ว่า พระพุทธเจ้ายังท่องเหมือนกับเด็ก
ท่องสูตรคุณกัณฐิม เด็กถ้าไม่ท่องสูตรคุณมันก็ลืม แต่ว่า
พระพุทธเจ้าท่านไม่มีทางจะลืมดอก ไม่มีทางจะลืมได้ แต่
ท่านก็ยังเอามาว่าเล่น, มาว่าเล่นสูตรอื่นไม่มี เนื้อความอย่าง
อื่นไม่มี ที่พระพุทธเจ้าจะเอามาท่องเล่นอย่างนี้.

ผมเลยตั้งชื่อใหม่ว่าปฏิจาสมุปบาทขัมเพลง คือพระ
พุทธเจ้าท่านเอมาร้อง เหมือนกับร้องเพลงเล่น. อันนี้
เข้าใจได้ง่าย, อธิบายเข้าใจได้ง่าย. แต่ปฏิจาสมุปบาทใหญ่
เช่น อวิชชาปัจจยาสังขารา; อธิบายยาก; แต่ก็เหมือนกัน;
พออธิบายถูกแล้วจะเหมือนกัน, จะเข้ารอยเดียวกัน.

เอาเป็นว่า เมื่อมีผัสสะแล้วเรามันโง่; ตอน
นั้นแหละมันก็ปรุ่งไปทางเวทนาโง่ ตัณหาโง่ เกิดอุปาทาน
เกิดทุกข์. ถ้าเราฉลาดทันในเวลาแห่งผัสสะ เป็นผัสสะ
ฉลาด, และเวทนาจะฉลาด และไม่เกิดตัณหาโง่, เกิดความ
ต้องการที่ฉลาด มันก็ทำไปตามที่ควรจะทำ, มันก็ไม่เกิด

ทุกข์. ถ้าเวทนามันโง่, ตัณหามันโง่, มันก็ทำไปตามทางที่มันผิด ไม่ควรจะทำ.

เราจะพยายามสอนเรื่องนี้ให้รู้กันทั่วโลก ว่านี่คือหัวใจของพุทธศาสนา ที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า นี่เป็นอาทิพรหมจรรย์. ช่วยกันทำให้โลกรู้หัวใจของพุทธศาสนา ท่านเรียกว่า “อิทัปปัจจยตาปฏิจสุมุปาโท”; ชื่อยาวมาก อิทัปปัจจยตาปฏิจสุมุปาโท. กฎนี้กฎปฏิจสุมุปาทานี้ ถ้าให้สั้น ๆ เรียกสั้น ๆ ก็ เรียกว่า อิทัปปัจจยตาก็ได้; แต่ถ้าเรียกเต็มยศ ก็เรียกว่า อิทัปปัจจยตาปฏิจสุมุปาโท. สั้นเข้ามาหน่อยก็เรียกว่า ธรรมมุตตา ธรรมนियมตา, สั้นเข้ามาอีก ก็เรียก อนัญญุตตา อวิตถตา, สั้นเข้ามาอีก ตถตา สามพยางค์เท่านั้น ตถตา - เช่นนั่นเอง คือมันเป็นเช่นนั้นเอง ตามกฎอย่างนี้. ถ้าว่าเรารู้ตถตา-เช่นนั้นเอง นี้แล้ว เราจะไม่นินดีเมื่ออร่อย, จะไม่นินร้ายเมื่อไม่อร่อย, เมื่อสวยไม่สวย เมื่อหอมไม่หอม ทุก ๆ กุ่แหละ, มันก็ไม่เกิดตัณหา ไม่เกิดอุปาทาน ไม่เกิดทุกข์; แต่ต้องมีสติมากพอ เร็วพอ ไม่อย่างนั้นมันไปเสียก่อนแล้ว มันก็ไม่ได้.

ถ้าว่าคุณ มีสติไม่พอ ปฏิจจสมุปบาทมันก็เป็นไป
 ในทางเป็นทุกข์; ถ้าว่าไม่เคยฝึกหรือไว้ไม่พอ ก็รีบไปฝึก
 ต่อ ลาสึกขาบทแล้วก็ฝึกได้, ฝึกต่อ ให้มีสติเร็วทันควันเมื่อ
 มีผัสสะ, อย่าได้มีการกระทำผิดพลาดโง่เขลาในขณะที่
 แห่งผัสสะ แล้วมันจะไม่เกิดค้นหา อุปาทาน มันจะไม่เกิด
 ทุกข์. เรื่องนี้อยู่ที่ที่ว่าสติไม่พอไม่ว่าใคร สติไม่พอในขณะที่
 แห่งผัสสะ ต้องมีเวทนา ค้นหา ชนิดที่ทำให้เกิดทุกข์.

เรื่องหัวใจของพุทธศาสนาก็คือเรื่องนี้ เรื่อง
 อิทปปัจจยตา; เรื่องตั้งต้นก็เรื่องนี้, เรื่องปลายสุดก็เรื่องนี้.
 ผมกำลังบอกพวกฝรั่งว่า พุทธศาสนาหัวใจคือเรื่องนี้ เรื่อง
 อิทปปัจจยตา เป็นตั้งแต่ ก ถึง ฮ, เรื่องปฏิจจสมุปบาทเป็น
 พุทธศาสนาตั้งแต่ ก ถึง ฮ. พูดกับฝรั่งว่ามันเป็นตั้งแต่
 แอลฟา ถึง โอเมก้า คือตั้งแต่ ก ถึง ฮ; ฉะนั้นคุณสนใจ
 เรื่องนี้ อย่างที่ว่าสั้น ๆ เมื่อตะกั้น เป็นสิ่งสูงสุด ทำผิดจะ
 เกิดทุกข์ ทำถูกจะไม่เกิดทุกข์; แล้วพระพุทธเจ้า
 ตรัสรู้ก็คือตรัสรู้เรื่องนี้.

เราได้ยินกันแต่ว่า พระพุทธเจ้าตรัสรู้เรื่องอริย-
 สัจจ์สี่; แต่ไปดูเถอะมันไม่มีอริยสัจจ์สี่ มันมีเรื่อง

ปฏิจฺจสมุปบาทถอยหลังเข้ามา : **ทุกข์**มาจากชาติ—ชาติมาจากภพ—ภพมาจากอุปาทาน—อุปาทานมาจากตัณหา—ตัณหามาจากเวทนา—เวทนามาจากผัสสะ—ผัสสะมาจากอายตนะ—จนถึง **ตัวต้นอวิชชา**; นั่นแหละคืออริยสัจสี่. ทุกข์เกิดขึ้นเพราะผัสสะอย่างนี้, ทุกข์ดับเพราะถูกอย่างนี้, เรียกว่า **อิทัปปัจจยตาปฏิจฺจสมุปบาท**.

พระพุทธเจ้าตรัสรู้คือตรัสรู้เรื่องนี้, เรื่องอิทัปปัจจยตาที่ว่านี้; เรื่องอิทัปปัจจยตาที่ว่า. แต่เรามาสอน มาบอก มาพูดกันว่า **ตรัสรู้**อริยสัจสี่ นี้ก็ถูกแล้วเพราะเรื่องเดียวกัน.

ที่อิทัปปัจจยตา หรือ อริยสัจสี่ก็ตามเรื่องเดียวกัน เรื่องอริยสัจสี่ มีในพระบาลีเลย พระพุทธเจ้าท่านเรียกว่าตถา; ยิ่งสั้นเข้าไปอีก : **ภิกขุทั้งหลายตถามี สี่** คือ **ทุกขตถา สมุทตถา นิโรธตถา** เรียกตามชื่ออริยสัจสี่; แต่ไม่เรียกว่าอริยสัจ; เรียกว่า ตถา. ตถาสั้นกว่าตตตเสียอีก, ตถาก็แปลว่าอย่างนั้น; สิ่งที่เป็นอย่างนั้นคือ ทุกสิ่งเป็นอย่างนั้นคือเหตุให้เกิดทุกข์, สิ่งที่เป็นอย่างนั้นคือความดับแห่งทุกข์, สิ่งที่เป็นอย่างนั้นคือทางให้ถึง

ความดับแห่งทุกข์; เรียกว่าตถา คือเรื่องปฏิจจสมุปบาท
 ตถานะสันที่สุก ตถตา อวิตถตา อนัญญตถตา ฐัมมฐิตตา
 ฐัมมนิยามตา อิทัพปัจจยตา อิทัพปัจจยตาปฏิจจสมุปปาโท
 นี้คำๆ นี้คือสิ่งเดียว, เรื่องเดียวกัน.

พระพุทธเจ้าตรัสรู้เรื่องอิทัปปัจจยตา เป็นกฎ
 ของธรรมชาติ มีอยู่ตามธรรมชาติ ไม่มีใครแต่งตั้ง,
 เป็นตัวกฎของมันเอง. กฎของธรรมชาติไม่มีใครแต่งตั้ง,
 ไม่ใช่กฎหมาย, ไม่ใช่ระเบียบข้อบังคับที่มนุษย์แต่งตั้งสำหรับ
 มนุษย์, นี่มันเป็นเรื่องสมมุติ; ถ้าเป็นกฎของธรรมชาติ
 มนุษย์ไม่ได้แต่งตั้ง มีอยู่ตามกฎธรรมชาติ, พระพุทธเจ้า
 เป็นผู้ค้นพบ แล้วเอามาบอก, เอามาบอก.

บทสวดมนต์แปล เรื่องอิทัปปัจจยตามีอยู่บทหนึ่ง
 ที่นี้สวดอยู่บ่อยๆ ที่วัดชลประทานจะสวดหรือไม่สวดก็ไม่รู้
 เรียกว่าบทอิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปปาโท คือเรื่องนี้.

พระพุทธเจ้าตรัสรู้อิทัปปัจจยตา คือ ทรงพบกฎ
 ของธรรมชาติ และทรงเคารพเป็นสิ่งสูงสุด. พอตระสรู้แล้ว
 ก็มีปัญหาก็เกิดขึ้นว่า ต่อไปนี้จะเคารพใคร? ในที่สุดทรงพบ
 เองว่า เคารพสิ่งที่ตรัสรู้นั้นแหละ; แล้วสิ่งที่ตรัสรู้ก็คือ

อิทัปปัจจยตา, กฏอิทัปปัจจยตา. พระพุทธเจ้าเลยเคารพ
กฏอิทัปปัจจยตาในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด จนถึงประกาศว่า
พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ในอดีตก็ดี อนาคตกิติ บัจจุบัน
กิติ ล้วนแต่เคารพธรรม. ธรรมะนี้ธรรมที่ตรัสรู้ อิทัป-
ปัจจยตา.

ตรัสบอกว่านี่คือพระเจ้า, พระเจ้าสูงสุดในพุทธ
ศาสนา อิทัปปัจจยตานี้สร้างโลก ควบคุมโลก ทำลาย
โลก, อิทัปปัจจยตาอยู่ในที่ทุกหนทุกแห่ง เป็นใหญ่
กว่าสิ่งใด ๆ. คุณอะไรก็ได้ทุกแห่ง เหมือนกับว่ารู้ทุกสิ่ง
มีความรู้ทุกสิ่ง แต่มิใช่บุคคล.

พุทธศาสนามีพระเจ้าชนิดที่มีใช่บุคคล; ศาสนา
อื่น ๆ เขามีพระเจ้าอย่างที่ เป็นบุคคล มันผิดหลักกัน. ถ้า
พระเจ้านี้มีความรู้สีกอย่างบุคคล ก็ยากจะทำผิดอย่างบุคคล,
ก็ยากที่ยินดียินร้ายอย่างบุคคล. แต่ถ้าพระเจ้าเป็นกฏธรรม-
ชาตินี้ไม่ได้ จะยินดียินร้ายไม่ได้ จะลำเอียงไม่ได้ ฉะนั้น
เป็นพระเจ้าที่แน่นอนกว่า, คือมันเป็นกฏไม่ใช่บุคคล.
กฏถ้าเราทำผิดเมื่อไร เราจะมีความทุกข์; ถ้าเราไม่ทำผิด
เมื่อไร เราจะไม่มีความทุกข์.

นี่เราบอกพวกฝรั่งว่า พุทธศาสนามีพระเจ้าคือ
 อย่างนี้; แล้วมันเผชิญกันเสียด้วย มันกลายเป็นเรื่องตลกไป
 เฉพาะในภาษาไทยเท่านั้น ภาษาอังกฤษไม่ได้ ภาษาไทยเรา
 เรียกว่ากฎ. กฎอิทัปปัจจยตาคือกฎของธรรมชาติ. ถ้าคุณ
 ออกเสียงคำว่ากฎนี้ให้มันยาว มันก็เป็น God นั่นเอง, เลย
 หัวเราะกัน. พุทธศาสนาก็มี God แต่ว่าเราออกเสียงมันสั้นไป
 เหลือแต่กฎ.

เรายังจะพูดกันไปอีกนาน ว่าพุทธศาสนามีกฎ,
 ไม่มีพระเจ้าไหนจะมาสร้างกฎ ดอก; ถ้าว่าสิ่งใดสร้างขึ้นได้
 สิ่งนั้นไม่ใช่กฎสิ่งที่เรียกว่าเป็นกฎของธรรมชาติ ต้องไม่มี
 ใครสร้างขึ้น มันเป็นตัวมันเอง. ฉะนั้น พระเจ้าของชาว
 พุทธนี่พิสูจน์ได้ทุกเมื่อ, นักวิทยาศาสตร์จะยอมรับได้;
 แต่นักวิทยาศาสตร์ไม่ยอมรับ พระเจ้าทั้งหลาย ที่เขามีๆ
 กันอยู่ก่อน ที่เป็นอย่างบุคคล.

เมื่อวันอาทิตย์ที่แล้วมา อาทิตย์ที่สามของเดือนนั้น
 ผมพูดวิทยุ เล่าเรื่องพระอิศวรกินกุ่ม. คุณฟังหรือเปล่า? เคย
 เล่าทางวิทยุตั้งสองหนแล้ว, พระอิศวรกินกุ่ม. นี่ถ้าเป็นพระเจ้า
 มีความรู้สึกอย่างบุคคล มันก็ลำเอียงซี, ลำเอียงได้. ที่เป็น

อย่างบุคคล มันมีอะไรปรุงแต่งได้; ถ้าเป็นกฎธรรมชาติ
อะไรจะปรุงได้ล่ะ.

เรื่องมีว่า สัตว์ไปฟ้องพระอิศวรว่า มนุษย์เบียด-
เบียนนักขอให้ช่วยที กุ้งก็ไปเผ่าด้วย. กุ้งร้องทุกข์มากกว่า
สัตว์ใดๆว่า มนุษย์กินกุ้งอย่างทารุณ โหดร้าย, กุ้งร้องทุกข์
มากกว่าสัตว์ใดๆ พระอิศวรก็เลยพูดว่า **ถ้าอย่างนั้น เนื้อของ
แกคงกินอร่อยมากกว่าสัตว์ใดๆ** ฉันทก็อยากจะลอง. **นั่น.
พระเจ้าเกิดรู้สึกอย่างนั้นขึ้นมา** เป็นนิทานสำหรับเด็ก.

กุ้งก็ถอย ถอยหลังกมา ไม่ได้กลับหน้า, กลับหลังหัน
ไม่ทัน เอาหลังโค้งไว้ เดินมา, จนกระทั่งเดี๋ยวนี้ กุ้งก็เอา
หลังไปอยู่นั้น. คนแก่ๆเขาเล่าให้พวกเราเด็กๆฟัง ว่าทำไม
กุ้งจึงมีขี้ขึ้นไปอยู่บนขมองหัว เพราะมันตกใจว่าพระอิศวร
จะกิน, แล้วมันกลับหลังหันไม่ทัน มันเลยเอาหลังไปตั้งนั้น.
ถ้าคุณไม่รู้ก็รู้เสีย กุ้งมันไปไหน มันเอาหลังไปตั้งนั้น, การ
ว่ายน้ำของกุ้งเอาหลังไป, เราเลยเอามาล้อเล่นว่า **ถ้าพระเจ้า
มีลักษณะเป็นบุคคล มีความรู้สึกอย่างบุคคลแล้ว** มันก็จะ
ไม่อยู่ในร่องในรอย, ลำเอียงได้.

นี่ พระเจ้าอย่างเป็นทางการเป็นวิญญาน มีความรู้สึกเป็นอย่างบุคคลนี้ มันก็ลำเอียงได้ เพราะว่าถูกปรุงแต่ง มันไม่ไปอยู่ในทุกๆ ปริมาณของทุกสิ่งได้ พระเจ้าชนิดนี้. พระเจ้าที่เป็นกฎอภัยที่บ่งจายตาเท่านั้น ที่ว่าจะเข้าไปอยู่ในทุกๆ ปริมาณที่รวมกันเป็นจักรวาล ฉะนั้น พระเจ้าอภัยที่บ่งจายตาจึงเป็นพระเจ้าที่แท้จริง ที่นักวิทยาศาสตร์ยอมรับได้.

นี่เราจะพูดอย่างนี้เรื่อยๆ ไปในอนาคต เป็นพระเจ้าสูงสุดที่แม่แต่พระพุทธรเจ้าก็ยอมเคารพ. ถ้าใครทำผิดต่อกฎนี้ คนนั้นจะมีความทุกข์ทันที โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเวลาที่ผัสสะเข้ามากระทบ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางผิวหนัง ทางจิตใจ. ฉะนั้น จำไว้สั้นๆ คำเดียวว่า ถ้าทำผิดต่อกฎนี้ ในขณะที่ผัสสะแล้ว จะมีความทุกข์; ถ้าไม่ผิดต่อกฎนี้ ในขณะที่แห่งผัสสะ จะไม่มีความทุกข์เลย; อธิบายเท่าไรก็ได้ไม่ติดตัน. ฉะนั้นเมื่อใดเกิดความทุกข์ขึ้นในใจแล้วรีบค้นหาเถอะ คุณได้ทำผิดเกี่ยวกับผัสสะอย่างไรอย่างหนึ่งเข้าแล้วละ ต่อไปในอนาคตนี้นะ.

ฉะนั้นขอให้เอาความรู้ ที่เป็นหัวใจของพุทธศาสนา ติดตัวไปด้วย เมื่อจะลาสิกขาออกไป ก็ให้รู้ว่า ถ้าทำผิด

ต่อกฎของอิทัปปัจจยตา ในขณะที่มีผัสสะแล้วเราจะต้อง
เป็นทุกข์; ถ้าไม่ผัสก็ไม่มีทุกข์.

นี่คือเรื่องหัวใจหรือทั้งหมด, ทงเหนือทงตัวทงหมค
ทงตั้งคันทงเบองปลายทงตรงกลาง ของพระพุทศาสนาคือ
กฎอิทัปปัจจยตาปฏิจสมุปบาท. ถ้าได้ความรู้ันน^๕ไป
ใช้อย่างถูกต้องก็เรียกว่า การบวชของคุณครั้งหนึ่งไม่เสีย, ไม่
เสียเวลาเพราะว่าได้ความรู้ทางปริยัติที่สมบูรณ์ที่สุด ความรู้
ทางปริยัติที่สมบูรณ์ที่สุดในพุทศาสนา เอาไปบ้านกลับไป
ควัย.

ที่นี้ ถ้าปฏิบัติได้ควัย, ปฏิบัติอย่างว่าได้ควัย ก็
ได้ปฏิบัติในพุทศาสนาทงหมคทงสัน. เอาไป, กลับไปบ้าน
แล้วไม่ต้องสงสัยละ ก็ได้ปฏิเวธ คือผลของมันทงหมคทงสัน
เพราะว่าจะมีแต่ความไม่ทุกข์ ชีวิตเยือกเย็นเป็นนิพพาน.
การบวชนี้ก็ไม่เสียที ไม่เสียผ้าเหลืองเปล่า เหมือนที่บวช ๆ
กันโดยมาก, ได้ไปอย่างสมบูรณ์ทงโดยนยะแห่ง ปริยัติ,
โดยนยะแห่ง ปฏิบัติ, โดยนยะแห่ง ปฏิเวธ เพราะรู้เรื่อง
อิทัปปัจจยตาปฏิบัติได้ แล้วก็ได้รับผล.

ผมคิดว่าพอแล้ว เวลาเกือบชั่วโมงครึ่ง สำหรับ
 พุทธวัน^๕เป็นวันแรก ว่า จะต้องได้อะไรในการบวชครั้ง^๕นี้ แม้
 บวชตามประเพณี ; เพราะว่าเพียงแต่ได้ความรู้ว่า ต่อไป^๕
 จะเรียนกันอย่างไรก็พอ ก็คุ้มค่าแล้ว. เตียววัน^๕ได้รู้ไปจน
 ถึงกับว่า ทำอย่างไรจึงจะไม่เกิดความทุกข์เลย. เรื่องมัน
 ไม่มาก แต่ว่าเราสอนกันไม่ถูกวิธี เราเรียนกันไม่ถูกวิธี
 มันจึงไม่พบจุดที่เป็นหัวใจของพุทธศาสนา จึงหวังว่าเราจะ
 แก้ปัญหา^๕นี้ได้ในอนาคต เรียนเสียให้ถูกวิธี, เข้าใจ
 เสียให้ถูกวิธี, ปฏิบัติให้ถูกวิธี, ได้รับความดีตามที่ควรจะได้.

เอาละ, วัน^๕นี้พักพูดเท่านี้

ศึกษาให้รู้จักอิทัปปัจจยตา*

แม้การพูดครั้งน^{ี้} ก็พูดเรื่องที่จะมีประโยชน์
แก่ผู้ที่จะลาสิกขาต่อไปตามเดิม. ในครั้งที่แล้วมา ก็ได้พูด
ถึงสิ่งที่เรียกว่า อิทัปปัจจยตา มาบ้างแล้ว แต่ยังไม่เป็นที่
กระจ่าง; เพราะเรื่องมันยังมีมากกว่านั้น, และที่จำเป็น
อย่างยิ่ง ก็คือที่จะเอาไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวัน
อย่างที่เราเรียกกันว่า ในชีวิตประจำวัน.

คนเรามีหน้าที่ที่จะทำตัวไม่ให้เป็นผู้ทุกข์ และช่วย
ให้ผู้อื่นก็ไม่เป็นผู้ทุกข์, เรียกว่าเราจะต้องมีความรู้หรือการ
กระทำ ชนิดที่ไม่ให้ใครเป็นผู้ทุกข์, ให้ทุกคนอยู่ร่วมกัน
โดยไม่ต้องเป็นผู้ทุกข์ นี่เป็นสิ่งที่สูงสุดของมนุษย์.

เดี๋ยวนี้ก็อยู่กันอย่างที่เรียกว่ามีความทุกข์ ไม่
อย่างนั้นก็อย่างนี้; มีความทุกข์ส่วนตัว, มีความทุกข์ที่
เนื่องด้วยสังคม, มีความทุกข์กันทั่วโลก, เรียกว่าชีวิตมัน

* โอวาทแก่พระภิกษุราชภัฏ จากวัดชลประทาน เมื่อ ๖ ต.ค. ๒๕

เกือบจะไม่มีค่า หรือว่าโลกนี้^{นี้}ไม่มีค่า. ถ้าจะให้มันมีค่า มันก็หมายความว่า มีสันติสุขส่วนบุคคล, มีสันติภาพเป็นส่วนรวม แล้วเรื่องนี้ มันขึ้นอยู่กับเรื่องอิทัปปัจจยตา โดยตรง.

เหตุผลที่ใช้คำอิทัปปัจจยตา.

ที่นี้ บางคน สงสัยว่าเรื่องอิทัปปัจจยตาอะไรกันไม่ เคยได้ยิน, บางคนก็จะคิดว่าว่าเอาเอง, ก็เลยขอบอกให้รู้จักเสียที. ให้รู้อย่างตลอดกาลเลย ว่าเรื่องในพระไตรปิฎก ทั้งหมดยังมีตกค้างอยู่หลายเรื่อง ที่ไม่ได้เอามาพูดกัน, หรือว่าคำชนิดนั้นไม่ได้เอามาพูดกัน ยังตกค้างอยู่ในพระไตรปิฎก. พอผมเอามาพูดเข้า เขาก็สงสัยว่า นี่ทำไมมันแปลกนักล่ะ? ชื่อก็แปลก, อะไอก็แปลก, ว่าเอาเอง ละกระมัง.

อย่างนี้ก็ขอบอกเสียได้เลยว่า ไม่ได้ว่าเอาเอง แต่มีอยู่ในพระไตรปิฎก นั้นแหละ, มีอยู่ทั่วไปด้วยซ้ำไป. แต่ว่าเขาไม่ได้เอามาพูด; จะเพราะเหตุใดก็ไม่แน่นัก; แต่รู้ว่า เพราะเหตุที่ว่า เขาไม่เอามาพูด เพราะเขาไม่ชอบที่จะ

เอามาพูด หรือไม่อยู่ในวิสัยที่จะเอามาพูด; คำแปลกๆ จึง
ตกค้างอยู่. โดยเฉพาะเช่นคำว่า อิทัปปัจจยตา ซึ่งเป็น
คำพิเศษ แปลกมาก มีความหมายพิเศษมาก มีค่ามาก
อะไรมาก.

คำอื่นอีกมาก เช่นคำว่า เกพลี อย่างนี้ คุณไต้ยิน
ไหม? เข้าใจว่าอะไร? เรียนนักธรรมจบ, เรียนเปรียญจบ
ก็ยังไม่เคยไต้ยินคำว่า เกพลี ซึ่งมีอยู่หลายแห่งในพระไตรปิฎก.
เกพลี เป็นคำแทนชื่อของพระอรหันต์. เกพลี แปลว่า
มีทั้งหมด, เป็นทั้งหมด; แต่เขาไม่แปลกกันดอกคำนี้. ถ้า
ไปเกิดแปลเข้า ก็เลยไม่รู้ ไม่ไต้ยินคำว่า “เกพลี” ไปแปลว่า
อย่างไรเสีย แล้วก็ไม่ได้ถูก. นี่เป็นคำที่ชาวบ้านเขารู้กันใน
ประเทศอินเดียสมัยนั้น; ไม่ต้องแปล, แล้วก็คำที่สูงที่สุด
สำหรับใช้เรียกมนุษย์ที่สูงที่สุด เช่นพระอรหันต์ เป็นต้น.

แล้วคำที่คล้ายๆ กับ อิทัปปัจจยตา คือคำว่า อตมม-
ยตา; คุณก็ยังไม่เคยไต้ยินแน่. ผมไม่ใช่ว่าจะประมาทคุณ
ถูกคุณดอก, คุณคงไม่เคยไต้ยินดอก อตมมยตา, อ แล้วก็ ต
แล้วก็ มยตา - ความที่ไม่ได้สำเร็จออกมาจากสิ่งนั้น คือ
ความที่ไม่ถูกปรุงแต่ง, ความที่ไม่ถูกปรุงแต่งโดยสิ่งใด, แล้ว

ก็มีขึ้นมา นั่นก็เป็นชื่อของ อสังขตธรรม หรือวิสังขาร, เป็นธรรมธาตุชนิดหนึ่งซึ่งมีอยู่, ก็มีคุณสมบัติ คือ ไม่ถูกปรุปรัง, ไม่ทำให้ถูกปรุปรัง, แล้วมันก็เป็นที่ตั้งแห่งทุกข์ทั้งปวง, อย่างนี้เป็นต้น.

เอาละ, ถ้าจะพูดกันด้วยเรื่องอย่างนี้มีอีกมาก เสียเวลาเปล่า, พูดทั้งคืนก็ไม่จบ; เพราะมันมีคำอีกมาก ที่ไม่ได้เอามาพูดกัน, แล้วถ้าเขาเอามาแปล เป็นพระไตรปิฎกแปลไทย เขาก็แปลเสียจนไม่รู้ว่าเป็นเรื่องอะไร, เป็นคำธรรมคาไปหมด, ที่จริงคำเหล่านี้ต้องไม่แปล.

คำ อธิปไตยจายตา มีความหมายลึก.

ที่นี้ก็จะพูดถึงเรื่อง อธิปไตยจายตา สังเกตคุณมันคล้ายๆ กับว่า เขาเห็นว่า สูงเกินไปหรือลึกเกินไป ไม่เอามาพูด, หรือคิดว่าคนคงจะฟังไม่ออก, แล้วก็ไม่มีประโยชน์อะไร. ฉะนั้นเราจึงได้ยินคำที่น้อยมาก แม้ในหมู่ชาวพุทธ, พุทธบริษัท, กลับได้ยินคำที่สำคัญที่สุด มีค่าที่สุดในพระพุทธศาสนาน้อยมาก.

นี่ผมจะดูหาว่า ทำให้เสียเวลานับอะไรก็ได้ ที่
 เอาคำลึก ๆ แปลก ๆ มาให้ศึกษา มาให้ถือเป็นหลัก. ^{สี่}นี้ก็
 ไม่ได้มีเจตนาจะทำให้ยุ่งยากลำบากอย่างนั้น; แต่เห็นว่ามัน
 เป็นคำที่ควรจะรู้จริงๆ แล้วก็นั้น สำคัญมาก คือเป็นหัวใจ
 ของพุทธศาสนา, แล้วมันก็มีค่ามาก คือมันเป็นเรื่องที่มี
 ดับทุกข์ได้; ฉะนั้นขอให้ฟังใจความสำคัญว่า มีความ
 ทุกข์เพราะทำผิดต่อกฎอิทัปปัจจยตา. นี่ใครก็ตาม เทวคา
 มมนุษย์ สัตว์เทรจันาน อะไรก็ตาม มันจะมีความทุกข์ เมื่อ
 ทำผิดต่อกฎของอิทัปปัจจยตา, และ จะไม่มีความทุกข์เมื่อ
 ไม่ทำผิดต่อกฎอิทัปปัจจยตา มันมีเท่านั้น.

แล้วมันชั้นละเอียด ชั้นที่ลึก ที่ละเอียด เกี่ยวกับ
 จิตโดยตรง, แล้วก็ รวดเร็วเป็นสายฟ้าแลบ; ไม่ใช่
 จะมานั่งพูดว่า ทำถูก สุจริต ทางกายวาจาใจ เป็นสุข, ทุจริต
 ทางกาย วาจา ใจ เป็นทุกข์; อย่างนั้นมันยืดยาด, แล้ว
 มันก็ไม่เฉียบขาด, เรียกว่าไม่ขลังไม่ชะมัด เหมือนกับยาดัก
 ไรค่อนแต่ชขาด. คุณค่อยฟังเอาเองก็แล้วกัน ว่ามันหมายถึง
 ความถึงอะไร.

ถ้าทำผิดกฎของอิทัปปัจจยตาแล้วจะเป็นทุกข์,
หรือถ้าเป็นเรื่องใหญ่ ๆ เรื่องทั้งหมด ก็เรียกว่ามันจะไม่เจริญ
จะไม่มีสันติภาพ. ถ้าเป็นส่วนบุคคลคนหนึ่ง มันจะเป็น
ทุกข์ ถ้ามันทำผิดกฎของอิทัปปัจจยตา. ที่นั่นถ้าไม่ทำผิด
คือทำถูกต้องตามกฎของอิทัปปัจจยตา บุคคลก็จะไม่
เป็นทุกข์, สังคมก็จะไม่เป็นทุกข์, กระทั่งว่าโลกนี้มันก็จะ
ไม่เป็นทุกข์, เพราะมันประกอบขึ้นด้วยบุคคล เมื่อบุคคล
แต่ละคนไม่มีความทุกข์ ทั้งโลกมันก็ไม่มีความทุกข์;
อย่าง^๕นี้ควรจะได้เห็นได้เอง.

แล้วที่มันละเอียด, มันเป็นเรื่องทางจิตใจโดยตรง,
และมันเร็วเหมือนกับสายฟ้าแลบ ตามแบบของจิตใจ, เป็บ
เดียวมันก็ไปถึงความทุกข์แล้ว; ไม่ใช่มานั่งรอให้นับนับ
นับนี้อยู่ได้. สังเกตดูเถอะที่มันโกรธขึ้นมา^๕ มันก็แว็บ
เดียว เหมือนกับฟ้าแลบ; ได้เห็นหรือได้ฟังเสียงอะไรเพียง
คำเดียวเป็บเดียว ก็กลายเป็นเรื่องโกรธ เรื่องเกลียด เรื่อง
กลัว. เป็นความทุกข์ที่สมบูรณ์แล้ว. นี่มันรวดเร็วอย่าง^๕,
เหมือนกับสายฟ้าแลบ เพราะมันเป็นเรื่องจิตโดยตรง.

คำว่า *อิทัปปัจจยตา* นี้ ถ้าว่ากัน โดยตัวหนังสือ นะ
 มันแปลว่า เพราะมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งจึงเกิดขึ้น ; เพราะ
 มีสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งจึงเกิดขึ้น. คุณกิตฺตุเถอะ
 มันเป็น หลักพุทธศาสนา ที่ว่า พุทธศาสนานี้ เป็นศาสนา
 แห่งเหตุปัจจัย, มันไม่มีตัวตน ไม่มีพระเจ้า ไม่มีผีสารอะไร
 อื่น นอกไปจากเหตุปัจจัย คือสิ่งที่เป็นเหตุเป็นปัจจัย. เพราะ
 มีสิ่งที่เป็นปัจจัย สิ่งจึงเกิดขึ้น ; เหมือนกับที่เรียนพุทธ
 ประวัติมาแล้ว : เรื่องพระอัสสชิถูกถามถึงว่า อะไรเป็นหัวใจ
 อะไรเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา คือธรรมะที่ท่านชอบ?
 พระอัสสชิก็ตอบคาถาพระอัสสชิ ที่ว่า *เย ธมฺมา เหตุปฺปภา*
เป็นต้น ; ล้วนแต่บอกเรื่องเหตุเรื่องปัจจัย, จะเกิดหรือ
 ดับก็ตามเหตุตามปัจจัย พระศาสดาของเรารู้อะไรเรื่องนี้.
 และเขาก็ถือว่า คำตอบของพระอัสสชิ เป็นหัวใจของ
 พุทธศาสนา มาจนกระทั่งทุกวันนี้. พุทธศาสนาจะต้อง
 มีหัวใจเป็นเรื่องเหตุผล, เหตุและปัจจัย และผลของมัน
 ไม่ขึ้นอยู่กับผีสารเทวดา, บุชาบวงสรวงอ้อนวอนอะไร
 เหมือนกับลัทธิอื่น ๆ ที่มีอยู่ในประเทศอินเดียหรือในโลก.

คำ^๕นี้แปลว่า เพราะมีสิ่ง^๕นี้^๕เป็น^๕ปัจจัย^๕ สิ่ง^๕นี้^๕จึง^๕เกิด^๕ขึ้น^๕ ;
 ถ้า^๕มี^๕คำ^๕ว่า^๕ ปฏิ^๕จ^๕สม^๕ป^๕ปา^๕โท^๕ ต่อ^๕ท้าย^๕อีก^๕ที^๕หนึ่ง^๕ ก็^๕แปล^๕ว่า^๕ คือ^๕
 การ^๕อาศัย^๕กัน^๕แล้ว^๕เกิด^๕ขึ้น^๕ เพราะ^๕มี^๕สิ่ง^๕นี้^๕สิ่ง^๕นี้^๕เป็น^๕ปัจจัย^๕ สิ่ง^๕นี้^๕
 สิ่ง^๕นี้^๕จึง^๕เกิด^๕ขึ้น^๕, คือการ^๕อาศัย^๕กัน^๕แล้ว^๕เกิด^๕ขึ้น^๕. มัน^๕ก็^๕เหมือน^๕
 กับ^๕หลัก^๕กฎ^๕เกณฑ์^๕ทาง^๕วิ^๕ทยา^๕ศา^๕ส^๕ตร์^๕; เพราะ^๕มี^๕เหตุ^๕ปัจจัย^๕
 บั^๕ต^๕ัน^๕กระ^๕ทำ^๕แก่^๕กัน^๕ สิ่ง^๕นี้^๕ก็^๕เกิด^๕ขึ้น^๕ เป็น^๕สิ่ง^๕ใหม่^๕เรื่อย^๕ไป. ดัง^๕นั้น^๕
 การ^๕ค้น^๕คว^๕ำ^๕ทาง^๕วิ^๕ทยา^๕ศา^๕ส^๕ตร์^๕ จึง^๕สามารถ^๕พบ^๕สิ่ง^๕ใหม่^๕แปล^๕ก
 ประ^๕หลา^๕ด^๕ย^๕ิ่ง^๕ซ^๕ึ้น^๕ไป^๕เรื่อย. นั่น^๕คือ^๕กฎ^๕แห่ง^๕เหตุ^๕และ^๕ปัจจัย^๕ ซึ่ง^๕
 เรียก^๕ใน^๕ที่^๕นี้^๕ว่า^๕ กฎ^๕ของ^๕อิ^๕ทั^๕ป^๕ปัจจัย^๕ตา^๕ ปฏิ^๕จ^๕สม^๕ป^๕ปา^๕ทา^๕ ท^๕ว^๕
 หนังสือ^๕มัน^๕ว่า^๕อย่าง^๕นี้.

ตัว^๕กฎ^๕เป็น^๕กฎ^๕ของ^๕ธ^๕ร^๕ม^๕ชา^๕ติ^๕.

ที่^๕นี้^๕ตัว^๕จริง^๕ของ^๕มัน^๕ ก็^๕คือ^๕ กฎ^๕ของ^๕ธ^๕ร^๕ม^๕ชา^๕ติ^๕ ที่^๕
 ควบคุม^๕ธ^๕ร^๕ม^๕ชา^๕ติ^๕อยู่^๕ ซึ่ง^๕มัน^๕ จะ^๕ต้อง^๕เป็น^๕อย่าง^๕นั้น^๕, อย่าง^๕
 ที่^๕เรียก^๕ว่า^๕ตาย^๕ตัว^๕ เจ^๕็บ^๕ชา^๕ด^๕ เหมือน^๕กับ^๕ว่า^๕เป็น^๕พระ^๕เจ้า^๕,
 เป็น^๕พระ^๕เป็น^๕เจ้า^๕สูง^๕สุด^๕กว่า^๕สิ่ง^๕ใด. ทุก^๕สิ่ง^๕อยู่^๕ใต้^๕กฎ^๕อัน^๕นี้^๕ ทุก^๕
 สิ่ง^๕ที่^๕เรา^๕จะ^๕รู้^๕ส^๕ึก^๕ได้^๕ เห็น^๕ได้^๕ ฟ^๕ัง^๕ได้^๕ ต^๕ม^๕ได้^๕ ต^๕ู^๕ได้^๕. ทุก^๕สิ่ง^๕ที่^๕เป็น^๕
 ป^๕รา^๕ก^๕ฎ^๕การ^๕ณ์^๕อยู่^๕ใน^๕โลก^๕ มัน^๕ก็^๕เป็น^๕ไป^๕ตาม^๕กฎ^๕นี้^๕ แล้ว^๕เกิด^๕ขึ้น^๕

โดยกฎนี้; เพราะว่ากฎนี้ตั้งอยู่ในที่ทุกแห่ง แต่ไม่ใช่
อย่างผีสิง.

เรื่องผีสิงเป็นเรื่องเล่นละคร เรื่องเล่นตลก แต่
กฎของธรรมชาติตั้งอยู่ในสิ่งนี้. เช่นว่าก้อนหินนี้ มันมีกฎ
ของธรรมชาติ ตั้งอยู่ในทุก ๆ ปริมาณของหินก้อนนี้; ฉะนั้น
หินก้อนนี้ มันก็เลยต้องเป็นไปตามกฎนี้ แล้วแต่มันจะเป็น
อย่างไรต่อไปนั่นแหละ, ตุ๊กตาของอิทัปปัจจายตา, กฎ
ของอิทัปปัจจายตา แต่ที่สิ่งสถิตอยู่ในทุก ๆ ปริมาณ ของทุก
สิ่งที่ประกอบกันขึ้นเป็นสากลจักรวาล.

คำว่า “จักรวาล” นั้นมีมากนะ; แล้วทุก ๆ จักรวาล
มัน ประกอบอยู่ด้วยส่วนประกอบย่อยลงมา, ย่อยลงมา จน
เล็กที่สุดก็คือปริมาณของมัน ซึ่งทำให้เป็นหนึ่งอันเดียว, แล้วก็
ทำขึ้นมามากกว่าหนึ่งอันเดียว เป็น tissue เป็นธาตุเป็นอะไร,
จนกระทั่งว่าเป็นส่วนประกอบของสิ่งต่าง ๆ ที่มีชีวิต มีร่าง-
กาย ของคนกต ของสัตว์กต ของต้นไม้กต.

เมื่อมันแยกเล็กลงไป, เล็กลงไป, เล็กลงไป, มันก็
ไปสุดอยู่ที่หนึ่งปริมาณ. หนึ่ง ๆ ปริมาณประกอบอยู่ด้วย

ส่วนประกอบหรือทำอะไรบ้าง ก็ ไปศึกษาดูเอาเอง จากเรื่องทางวิทยาศาสตร์ ; มันเสียเวลาเอามาพูด แต่เอามาเป็นส่วนเล็กที่สุด ที่มันไม่มีแบ่งกันอีกแล้ว.

ทุกปรมาณูประกอบอยู่ด้วยกฎของอิทัปปัจจยตา; ทุกปรมาณู จึงเป็นไปตามหน้าที่ของหนึ่งปรมาณูจะต้องทำอย่างไรบ้าง, แล้วมันก็ประกอบกันขึ้นมาเป็นหนึ่งอนุ แล้วก็เป็นหนึ่งอะไรก็ไม่รู้ เรียกเป็นภาษาไทยก็ยากลำบาก แต่ว่าทุกส่วน ๆ, จนเป็นธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม เป็นเนื้อหนังมังสา ให้เกิดเป็นความรู้สึกทางจิตใจออกมา มันมาจากทุก ๆ ปรมาณู ที่มันประกอบกันขึ้น.

กฎธรรมชาติมีอำนาจลึกลับ.

นี่เราเรียกว่า มันมีอำนาจลึกลับซึ่งถึงที่สุด เรียกว่ากฎธรรมชาติ ซึ่งมีหลักเกณฑ์ว่า เพราะมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้ต้องเกิดขึ้น, และว่ามันไม่อยู่เฉย ๆ มันทำหน้าที่ของมัน; เพราะฉะนั้นมันก็ปรุงแต่งสิ่งใหม่เรื่อย อย่างที่เราเรียกว่า วิวัฒนาการ ไม่รู้จักหยุด วิวัฒนาการนี้ไม่มีรู้จักหยุด; เพราะฉะนั้นจึงอยู่ในฐานะเป็นสิ่งที่สูงสุด มีอำนาจ

ที่สุดมันก็กฎของความจริงที่ว่า ทุกอย่างเป็นไปตามกฎนี้, ทุกอย่างเป็นไปตามกฎนี้ *ความตั้งอยู่* ของมัน หรือ *ความเปลี่ยนแปลง* ของมัน หรือว่า *ความเกิดใหม่* ของมัน เป็นไปตามกฎนี้.

ความหมายที่สำคัญที่สุด ก็คือมัน เป็นสักว่า อย่างนั้นเท่านั้น มันจะ *ไม่มีความหมาย* แห่งตัวตน อัตตา อาตมัน ตัวเรา ตัวตน สัตว์บุคคลอะไรขึ้นมาได้ มันเป็นเพียงอย่างนั้นเท่านั้น.

ที่นี้ ความรู้สึกว่าเป็นตัวเป็นตนเป็นสัตว์เป็นบุคคลนี้ มัน เป็นความคิด ที่คนหรือสัตว์คิดเอาเอง. เมื่อมีร่างกาย, มีจิตใจ แล้วก็คิดเอาเองว่ามีตัวมีตน, มีเรา มีเขา มีสัตว์มีบุคคล; นั่นแหละคือเรื่องที่จะเกิดความทุกข์ขึ้นมา, เพราะมันไม่จริง มัน คิดเอาเอง, เมื่อมีตัวมีตน มันก็มีตัวฉัน มีตัวเรา มีตัวเขา, แล้วมันก็มีของเรา ของฉันของเราของกู หรือของเขา; แล้วมันก็ได้กระทบกันเกี่ยวกับเรื่องตัวกู-ของกู ตัวเขาของเขา แล้วก็ได้มีความทุกข์.

ถ้าเรารู้ชัดว่า โอ, เป็นแต่เพียงกระแสเปลี่ยนแปลงแห่งอิทัปปัจจยตา ให้เกิดรู้สึกเป็นตัวเรา ตัวกู ตัวเขา

ละก็ มันก็ ไม่มีเรื่อง, มันไม่มีเรื่องที่จะไป หลงรัก หรือ หลงเกลียด หลงโกรธ หลงกลัว อะไรทุกอย่าง ในสิ่งใด; เพราะเห็นว่า เป็นเช่นนั้นเอง. คำนี้ฟังดูแล้วมันบ้า ๆ บอ ๆ อย่างไม่รู้ “เช่นนั้นเอง” เราก็เอามาบอกกัน ให้ถือ เป็นหลักว่า ตถตา-มันเป็นเช่นนั้นเอง. ให้สั้นกว่านั้น ก็เป็น ตถาเท่านั้น. ตถา ก็แปลว่า เช่นนั้น เหมือนกัน, เช่นนั้นเอง เหมือนกัน. ตถา-เช่นนั้น, ตถตา-ความเป็นเช่นนั้น, ตถตา-ความเป็นเช่นนั้น, อวิตถตา ไม่คิดไปจากความเป็นเช่นนั้น, อนัญญตถตาไม่เป็นโดยประการอื่นไปจากความเป็นอย่างนั้น, ธัมมัญญิตถตา คือ การตั้งอยู่ตามธรรมดา, ธัมมนิยามตา เป็นกฎตายตัวของธรรมดา, อิททัปปัจจยตา คือ ความที่เมื่อมีสิ่งนี้สิ่งนั้นเป็นปัจจัย สิ่งนี้สิ่งนั้นจึงเกิดขึ้น, คือการอาศัยกันแล้วเกิดขึ้น. พุทธยามาก, — เป็นคำใช้แทนกันได้ ในคำเหล่านี้ตั้งแต่คำสั้นที่สุด ตถา ตถตา อวิตถตา อนัญญตถตา ธัมมัญญิตถตา ธัมมนิยามตา อิททัปปัจจยตา ปฏิจจสมุปปาโท.

คำที่ สั้นที่สุด คือคำว่า ตถา, ตถา แปลว่าเช่นนั้น, เช่นนั้นคือเช่นที่มันเป็น. ตถตา ความเป็นเช่นนั้น, คือ

มัน เป็นตามทมัน^๓เป็น, มันไม่เป็นอย่างอื่น คือความ^๔ทมัน^๕ สิ่ง^๖เป็นบัจจ^๗ สิ่ง^๘ก็เกิดขึ้น, ความ^๙มีสิ่ง^{๑๐}เป็นบัจจ^{๑๑}สิ่ง^{๑๒} เกิด^{๑๓}; ^{๑๔}นี่คือความเป็นเช่นนั้น.

ฉะนั้นถ้าคุณ^{๑๕}เหลียวไปทางไหน คุณ^{๑๖}เห็นความ^{๑๗} เป็นเช่นนั้น แล้วคุณ^{๑๘}ก็จะไม่รู้^{๑๙}สึกว่ามัน^{๒๐}เป็น ต้นไม้ เป็น หมา เป็นแมว เป็นคน เป็นอะไร, คือมัน^{๒๑}เป็นเช่นนั้น, มัน^{๒๒}เป็นแต่กระแสแห่งความเป็นเช่นนั้น ตามกฎของ อิท^{๒๓}บัจจ^{๒๔}ตา; จะเรียกว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา^{๒๕} ก็ได้; แต่ใจความสำคัญ คือมัน^{๒๖}เป็นเช่นนั้นตามกฎ^{๒๗} ของมันเอง.

เดี๋ยว^{๒๘}เราเห็น^{๒๙}ก้อนหิน^{๓๐}ก้อนนั้น เรา^{๓๑}ไม่^{๓๒}ได้^{๓๓}รู้^{๓๔}สึกว่า เป็นเช่น^{๓๕}นั้นเอง เรา^{๓๖}เห็น^{๓๗}เป็น^{๓๘}ก้อนหิน^{๓๙}เสีย^{๔๐}เรื่อย. บางทีจะ มอง^{๔๑}ไปว่า เข้า^{๔๒}ที่^{๔๓}ไม่^{๔๔}เข้า^{๔๕}ที่ สวย^{๔๖}ไม่^{๔๗}สวย เอา^{๔๘}ไป^{๔๙}ทำ^{๕๐}สวน^{๕๑}ญี่ปุ่น^{๕๒}ได้ หรือ^{๕๓}ไม่; มัน^{๕๔}คิด^{๕๕}ไป^{๕๖}ใน^{๕๗}ทาง^{๕๘}นั้น ไม่^{๕๙}ได้^{๖๐}รู้^{๖๑}สึกว่า โอ๊ะ มัน^{๖๒}เช่น^{๖๓} นั้นเอง. นี่^{๖๔}เรียกว่า ไม่^{๖๕}เห็น^{๖๖}อิท^{๖๗}บัจจ^{๖๘}ตา หรือ^{๖๙}ไม่^{๗๐}เห็น ตถ^{๗๑}ตา.

อริย^{๗๒}สัจ^{๗๓} ๔ เป็น^{๗๔}ตถ^{๗๕}, ตรัส^{๗๖}ไว้^{๗๗}ชัด.

อริย^{๗๘}สัจ^{๗๙}ทั้ง^{๘๐}สี่^{๘๑}นั้น พระ^{๘๒}พุทธ^{๘๓}เจ้า^{๘๔}ตรัส^{๘๕}เรีย^{๘๖}กว่า ตถ^{๘๗}, ตถ^{๘๘} คือ^{๘๙}ความ^{๙๐}เป็น^{๙๑}อย่าง^{๙๒}นั้น; เป็น^{๙๓}อริย^{๙๔}สัจ^{๙๕}ทั้ง^{๙๖}สี่^{๙๗}คือ^{๙๘}ความ

เป็นเช่นนั้น, ก็เป็นอริยสัจจ์ทั้งสี่มีอยู่; แต่คำถามนี้
 ทำไมเขาไม่เอาออกมาจากพระไตรปิฎก มาสอนมาพูดให้คน
 ได้ยินเล่า? แต่แล้วมันก็มีอยู่ในพระไตรปิฎก เราพยายาม
 ที่จะเอามาพูดให้ได้ยินว่า ที่เรียกว่า อริยสัจจ์สี่กันทั่วไป
 นั้น ในบาลีเขาเรียกเฉยๆ ว่า ตถาสี, ตถาสีอย่าง; ตถา
 คือทุกข์, ตถา คือทุกข์สมุทัย, ตถา คือทุกข์นิโรธ,
 ตถา คือทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา, เรียกว่า ตถา ตถา
 ทั้งนี้. ผู้ใดถึงซึ่งตถา คือเห็นตถา, ผู้นั้นคือ
 ตถาคต, ตถาคต.

คำว่า ตถาคตนี้ ถ้าเอาตามที่เขาใช้กันอยู่ในครั้ง
 พุทธกาลแล้วละก็ คือผู้ที่ถึงที่สุดแห่งความเป็นผู้ประ-
 เสริฐ เป็นอริยบุคคลผู้ถึงซึ่งตถา, ถึงซึ่งความเป็นอย่างนั้น
 แล้วมันไม่เปลี่ยนเป็นอย่างอื่น แล้วก็เรียกว่าถึงที่สุด, หรือ
 ว่าถึงซึ่งความจริงของตถา คืออริยสัจจ์สี่ แล้วก็ดับทุกข์
 ได้; ฉะนั้นเขาจึงเรียกว่า ตถาคต.

พระอรหันต์ทุกองค์เป็นตถาคต; ถ้าตามหลัก
 ในบาลี. พระพุทธเจ้าก็เป็นตถาคต, พระอรหันต์ทุกองค์
 ก็เป็นตถาคต, เพราะว่าถึงแล้วซึ่งตถา. ฉะนั้น การที่

ถึงซึ่งตถา ก็คือสูงสุดของความประเสริฐ ของความที่เป็น ก็เป็นมนุษย์; ฉะนั้นจึงหมดเรื่อง หมดบัญญัติ ไม่มีปัญหาที่จะเกิดความทุกข์ ในจิตใจของบุคคลนั้นจะไม่เกิดความทุกข์อีกต่อไป เพราะว่าถึงซึ่งสิ่งสูงสุดแน่นอนตายตัวเสียแล้ว.

นี่คำว่า ตถาเป็นคำแทนชื่อของอิทัปปัจจยตา ตถากับอิทัปปัจจยตาเป็นเรื่องเดียวกัน นี่ก็แปลว่า มัน เป็นสิ่งที่ตายตัวอย่างนั้นเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นไม่ได้ สมกับที่เป็นกฎ, กฎของธรรมชาติ มีอำนาจเหนือสิ่งใด, ไม่ใช่กฎที่ใครไปแต่งตั้งบัญญัติ, และ ไม่เกี่ยวกับพระเจ้า. พระเจ้าไม่อาจจะแต่งตั้งกฎ เพราะว่าถ้ามีอะไรมา แต่งตั้งกฎ นั้นก็ไม่ใช่กฎ. ถ้าเป็นกฎ คือเป็นสัจจะ เป็นของจริง มันต้องเป็นอสังขตะ เป็นวิสังขารเสมอ ก็ว่าไม่มีอะไรมาแต่งตั้งมันได้, ไม่มีอะไรทำมันได้, มันจึงจะเป็นสัจจะหรือกฎ; เพราะฉะนั้น กฎอันนี้จึงสูงสุดเหนือสิ่งใด เหมือนกับว่าเป็นพระเจ้าสูงสุด ตามมติแห่งพุทธศาสนา.

ส่วน พระเจ้าหรือสิ่งสูงสุดในศาสนาอื่น เช่น ศาสนาฮินดู กระทั่งศาสนายิว ศาสนาคริสต์เถียน ศาสนาโมฮัมหมัดอะไรก็ตาม เขามีพระเจ้าแบบอื่น มีชื่ออย่างนั้น มีชื่ออย่างนี้; เช่นพระพรหม พระอิศวร พระนารายณ์ บ้าง พระยโชวาบ้าง พระอาลáhบ้าง แล้วแต่จะมีชื่อเรียกกันมา. เขาอธิบายไว้ในลักษณะที่ว่ามีความรู้สึก, มีความรู้สึกเหมือนคนหรือสัตว์ที่มีความรู้สึก.

พระเจ้ามีความรู้สึกอย่างบุคคล กิดคฺ, ก็ยินดีในร้ายได้ พอใจได้ไม่พอใจได้; นั้นพระเจ้าของฝ่ายโน้น, เอาไปเถิด เอาไปเถิด, เราไม่ต้องการ. เราจะมีแต่พระเจ้าอย่างของพุทธศาสนา คือกฎที่มีหลักเกณฑ์อะไรตายตัว, คือ กฎอิทัปปัจจยตา. ถ้าทำอย่างนี้ผลจะเกิดอย่างนี้, ถ้าทำอย่างนี้ผลจะเกิดอย่างนี้, ถ้าอย่างนั้นผลจะเกิดอย่างนั้น ตามกฎของอิทัปปัจจยตา. กฎนั้นไม่รู้สึกอะไร; ไม่ใช่สัตว์ หรือ ไม่ใช่คน ไม่ใช่สิ่งที่มีความรู้สึก; มันเป็นแต่กฎ. ถ้าทำฝ่ายอย่างนั้น มันจะเกิดอย่างนั้นขึ้นมา, ถ้าทำฝ่ายอย่างนี้ มันจะเกิดอย่างนี้ขึ้นมา, ก็ฝ่ายทุกข์ หรือ ฝ่ายไม่มีทุกข์ นั่นเอง.

ฉะนั้นจึงให้ถือหลักง่ายๆว่า ถ้าทำอุกกุฏของ
 อิตทัปปัจจยตา ก็คือไม่มีความทุกข์; ถ้าทำผิดกุฏของ
 อิตทัปปัจจยตา คือผิดจากฝ่ายถูก มันก็ผิด มันก็มีทุกข์เท่านั้น.
 ฉะนั้น จิตนี้ คิดไปผิด หรือ คิดไปถูก? ถ้าคิดไปถูกก็
 ไม่มีความทุกข์ พอคิดผิดก็เกิดความทุกข์ขึ้นมา, คือ
 ไปรัก ไปโกรธ ไปเกลียด ไปกลัวอะไรเข้า. ถ้าคิดถูก
 มันก็โอ, อย่างนั่นเอง ไม่เกิดความรัก ความโกรธ ความ
 เกลียด ความกลัว ความวิตกกังวล อาลัยอาวรณ์ อิจฉาริษยา
 หึงหวง จนกระทั่งฆ่าฟันกันแหละ; ที่เกิดเรื่องนั้นเพราะว่า
 ผิดกุฏอิตทัปปัจจยตา มีความทุกข์.

ฉะนั้นจึงรู้สึกกันไว้เถอะ ว่ามันมีสิ่งสูงสุดควบคุม
 สิ่งทั้งปวงอยู่อย่างนี้. ถ้าเราทำผิดต่อกฎนี้ เราจะไม่มีความ
 ทุกข์ ไม่ว่าใครละ, ถ้าทำไม่ผิดต่อกฎนี้ ก็จะไม่มีความ
 ทุกข์.

รู้และปฏิบัติตามกฎอิตทัปปัจจยตา จะไม่เป็นทุกข์.

ที่นั่นแยกดูเอาเองซิ เฉพาะเราคนหนึ่ง; เนื้อ
 หนังร่างกายของเรา^๕ ถ้ามันเกิดเป็นไปผิดจากกฎอิตทัปปัจจยตาฝ่ายที่จะเป็นสุข มันก็ต้องมีความทุกข์ละ. ถ้าเป็น

ไปถูก อย่างถูกต้องตามกฎอิทัปปัจจยตาฝ่ายที่จะไม่ทุกข์
 มันก็ไม่ทุกข์. ฉะนั้นการที่เราจะเกิดโรครภัยไข้เจ็บอะไร
 ขึ้นทางเนื้อหนังร่างกาย มันก็อยู่ที่ว่า มันกำลังเป็นตามกฎ
 ของอิทัปปัจจยตาในลักษณะอย่างไร; แต่ว่านั่นมันส่วน
 ร่างกายเท่านั้น ไม่สำคัญดอก.

ที่นั่นส่วนจิตใจ ชี พวจิตใจคิดผิด ปปรุงแต่งผิด
 ตามกฎอิทัปปัจจยตาฝ่ายที่จะไม่มีทุกข์ มันก็เป็นทุกข์
 แผละ, นั่นก็คือไปทำผิดทางจิต; เช่น ไปหลงรัก มันก็
 เป็นทุกข์ตามแบบของความหลงรัก, ถ้าไปหลงโกรธ หลง
 เกลียศ มันก็เป็นทุกข์ตามแบบ หลงเกลียศ หลงโกรธ กลัว
 วิตกกังวล อาลัยอาวรณ์, แจกลูกออกไปมากมายสิบชื่อ;
 ทุกข์ทั้งนั้น. ฉะนั้นคุณรู้เรื่องอิทัปปัจจยตา ฝ่ายที่มัน
 จะไม่เป็นทุกข์ชั้, แล้วก็ปฏิบัติตามนั้น แล้วก็จะมี
 ความทุกข์ดอก.

ที่นั่นปฏิบัติผิดหรือปฏิบัติถูกนั้น ปฏิบัติเมื่อไร
 กัน? ก็ตอบว่า เมื่อมีผัสสะนั้น. ผัสสะมีเมื่อไรกัน? ก็มี
 เมื่ออายตนะนั้นมันทำหน้าที่ของมัน : อายตนะภายใน คือ
 ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มีอยู่ในเรา, อายตนะภายนอก คือ

รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณฺ์ มันมีอยู่นอกเรา.
 ทั้ตามธรรมชาติมัน ก็ถึงกันตามคู่ของมัน เช่น ตาเห็น
 รูป, หูได้ยินเสียง, จมูกได้ดมกลิ่น, ลิ้นได้ร้รส, ผิวหนังได้
 สัมผัสสิ่งที่มาสัมผัสผิวหนัง, จิตก็รู้สึกต่อสิ่งที่ปรุงขึ้นในจิต
 เป็นความรู้สึกหรือเป็นความคิดนึกอะไร, เรียกว่ามัน มีการ
 ถึงกันระหว่างอายตนะ แล้วมัน เกิดความรู้สึกขึ้นที่นั่น
 อย่างนี้เรียกว่า ผัสสะ.

ยกตัวอย่าง คู่แรกนะ คู่แรกคือตากับรูป. ตา
 กับรูปถึงกันเข้าจะเกิดจักขุวิญญาณ คือการเห็นทางตา
 เรียกว่า จักขุวิญญาณ ; นี้เรียกว่า จักขุ คือตา, นั้นเรียก
 ว่ารูป คือสิ่งข้างนอก ถึงกันเกิดจักขุวิญญาณ ก็เลยได้สาม
 เรื่อง คือได้จักขุ, ได้รูป, ได้จักขุวิญญาณ. สามเรื่องกำลัง
 ทำงาน คือสัมผัสกันถึงกัน, นี้ในหน้าที่ของมัน สามอย่าง
 นี้ทำหน้าที่ของมันพร้อมกัน นี้เรียกว่าผัสสะ.

ที่นี้คุณก็รู้ผัสสะแต่ในหนังสือ, รู้ผัสสะแต่ได้ยิน
 เขาอ่านหนังสือ, ทั้งที่ว่าตัวเองมีผัสสะทั้งวันทุกวัน :
 เคี้ยวทางตา เคี้ยวทางหู เคี้ยวทางจมูก ทางลิ้น ทั้ง ๖ ทาง
 แหละ : แต่ก็ไม่ได้รับรู้สัก ออก ก็ไม่ได้รับรู้สักกับมันลงไป

ตรงๆ; มันจึงเหมือนกับว่าไม่มี; เพราะว่าเราไม่รู้สัก
ถึงขนาดนี้, เราไปรู้สึกรัก โกรธ เกลียด กลัว อะไรไปเสีย
แล้ว ตอนโน้นนะ แปลิบเดียวก็อยู่ ที่รัก โกรธ เกลียด กลัว
แล้ว, ไม่ได้มาแยกอยู่ว่า อ้าว! นี่ผัสสะ, แล้วนี่เวทนา,
แล้วนี่ตัณหา, แล้วนี่อุปาทาน แล้วเกิดรู้สึก ไปตามอุปาทาน
สำหรับจะรัก จะโกรธ จะเกลียด จะกลัว จะอะไรต่างๆ; นี่
แวงเดี่ยวยิ่งกว่าสายฟ้าแลบ. เมื่อมีการสัมผัสทางอายตนะ
เป็นผัสสะ แล้วก็ปรุงแต่งไปตามแบบของอิทัปปัจจยตา.

นี่การที่มีตานจึงเป็นเหตุให้มีรูป; ถ้าไม่มีตา
ก็ไม่มีรูป เพราะมันไม่มีอะไรจะไปรู้จักรูป; เพราะถ้าไม่มี
ตากับรูป มันก็จะไม่เกิดจักขุวิญญาณ, ก็มองเห็นทางตา;
ถ้าเราไม่มีสามอย่างนี้ สัมผัสกันแล้วก็ไม่มีผัสสะดอก. ถ้า
ไม่มีผัสสะก็ไม่มีเวทนา ไม่มีเวทนามก็ไม่มีตัณหา ไม่มีตัณหา
ก็ไม่มีอุปาทาน ไม่มีภพ ไม่มีชาติ แล้วก็ไม่มีทุกข์. แต่
เดี่ยวนั้นมี มันมี มีตามลำดับอย่างนี้, ปรุงแต่งกันอย่างนี้;
นี่คือตัวอิทัปปัจจยตา.

ถ้าเอามาพูดให้ละเอียดแยกแยะให้เห็น ก็พูดกันตั้ง
หลายนาที ว่าตั้งแต่ต้นจนจบ; แต่เวลาทำงานของ

อิทัปปัจจยตาเว็บบเต็ยว ยิงกว่าสายฟ้าแลบ : จากการเห็น
รูปไปอยู่เป็นความรัก โกรธ เกลียด กลัว อะไรรู้อยู่ทางนั้นเสร็จ
แล้ว, เร็วเป็นสายฟ้าแลบ เรากียังไม่เห็นซี, เรากียังไม่รู้สีก
ว่า เรามีผัสสะ มีเวทนา มีตัณหา มีอุปาทาน มีอะไรตามกฎ
อิทัปปัจจยตา. เราดูไม่ทัน, เรารู้สึกไม่ทัน เพราะเรา
ไม่รู้เรื่องนี่.

พอเราเห็นรูป เราก็โง่ รัก โกรธ เกลียด กลัว อะไรร
ไปตามเรื่องแล้ว. ได้ฟังเสียง ก็โง่ เพราะไม่รู้อิทัปปัจจยตา
เรียกว่าโง่, มันก็เกิดรัก โกรธ เกลียด กลัว ไปตามนั้นแล้ว.
คมกลิ่นก็ตี, ล้มรสก็ตี, สัมผัสผิวหนังก็ตี, พอสักว่าสัมผัส
มันก็ไปโน้นแล้ว ไปเป็นความรัก ความโกรธ ความเกลียด
ความกลัว ความวิตกกังวล อาลัยอาวรณ์ อิจฉาริชยาหิงหวง;
ควบคุมไว้ไม่ได้ ก็ฆ่ากันแล้ว, ฆ่ากันตายแล้ว.

เช่นว่าคนโหดร้ายคนหนึ่ง พอสักว่าเห็นภาพนี้ มัน
ก็รู้สึกว่ามันเห็นภาพนี้ คือศัตรูของเรา แล้วมันก็ฆ่าฟันกัน
จนตายไปแล้ว จึงรู้สึกตัว มาอนตายอยู่ที่นี้; มันไม่ได้
มีความรู้สึกว่า เห็นรูป เกิดผัสสะ เกิด เวทนา ตัณหา อุปา-

ทาน ภพ ชาติ รัก โกรธ เกลียด กลัว อาลัยอาวรณ์อะไร แล้วก็ฆ่ากันแล้ว.

ฉะนั้นเราสังเกตดูที่คนมันฆ่ากันตาย มันตั้งต้นที่
การเห็นรูป หรือฟังเสียง หรือดมกลิ่น หรืออะไรก็แล้วแต่;
มันเห็นศัตรูมันก็ไม่ต้องมีอะไร แล้วมันก็กระโจนเข้ามาพัน
กันตายไปแล้ว. เมื่อได้ฟังเสียงศัตรูนี้ มันก็ยิงแล้วมันก็
ไปนอนตายอยู่แล้ว, มันไม่มีเวลาจะมาศึกษาอิทัปปัจจยตา
แต่ตาม ความจริง นั้น มันเป็นไปตามกฎของอิทัปปัจจยตา
ตามลำดับ ๆ ๆ จนถึงที่สุดของมัน. ถ้าเรามีความรู้เรื่องนี้,
เราควบคุมได้ ก็ไม่ต้องเป็นอย่างนั้น : ก็ต้องไม่เกิด
ผัสสะใจ แล้วก็เวทนาใจ ตัณหาใจ อุปาทานใจ มีตัวกู—ของกู
แล้วก็ทำร้ายกันฆ่าฟันกัน หรือว่าไม่อย่างนั้นก็เป็นทุกข์ร้อน
นอนไม่หลับอยู่คนเดียว, ทนทรมานอยู่คนเดียวก็ตามใจ
เพราะมันไม่มีคู่จะฆ่ากัน.

นี่คือสิ่งที่เป็นอย่างจริงในหมู่มนุษย์ ทำผิดกฎของ
อิทัปปัจจยตาก็เกิดความรู้สึกที่เป็นทุกข์ขึ้นมา : ถ้าทำผิด
กฎอิทัปปัจจยตา ส่วนที่จะไม่เป็นทุกข์ มันก็ไม่เป็นทุกข์
ขึ้นมา ก็สบายดี. ฉะนั้นจึงสรุปความสั้น ๆ ว่า ทุกข์

ก็เกิดมาเพราะทำผิดกฎของ อิทัปปัจจยตา, โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีผัสสะ การที่ไม่เป็นทุกข์มันสบายดี เพราะความที่ไม่ทำให้ผิดกฎอิทัปปัจจยตา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีผัสสะ.

ศึกษาให้รู้จักและรู้ทันผัสสะ.

ฉะนั้นเราจึงรีบ ศึกษาให้รู้จักสิ่งที่เรียกว่าผัสสะ, ศึกษาให้รู้จักตากับรูป หูกับเสียง จมูกกับกลิ่น ลิ้นกับรส ผิวกายกับสิ่งที่มาสัมผัสผิวกาย ใจกับสิ่งที่มันจะเกิดรู้สึกขึ้นมาในใจ; พยายามศึกษานี้ เหมือนที่บอกคิกก่อน ว่านี่คือ ก.ข. ก.กา ของธรรมะ. ถ้าเรียนพุทธศาสนาละก็ ขอให้ตั้งต้น ก.ข. ก.กา ที่นี้ : ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่วิญญาณที่ผัสสะ ที่เวทนา ตัณหา. เคี้ยวไปเรียนพุทธศาสนาเรื่องอื่นหมด มากมายกายกอง; ไปเรียนเป็นปรัชญาเสียบ้าง, ไปเรียนไปทางทิศไหนก็ไม่รู้, ไม่เรียนเรื่อง ตา หู จมูก ลิ้น กายใจ มันทำงานกันอย่างนี้, แล้วก็ผิดกฎอิทัปปัจจยตา แล้วก็^๕เป็นทุกข์; ถ้าไม่ผิดกฎอิทัปปัจจยตา แล้วก็^๕ไม่เป็นทุกข์.

ที่นี้ พวกอื่นก็ช่างเขาซิ; พุทธหยาบคายอย่างนี้^๕ช่างเขาซิพวกอื่น. แต่พวกชาวพุทธนี้ ต้องทำให้

ถูกตามกฎอันนี้ เพื่อจะไม่เป็นทุกข์. ถ้าเกิดเป็นทุกข์
ขึ้นมาแล้วก็รู้เถอะว่ามันสูญเสียความเป็นพุทธ. เมื่อ
ใครเป็นทุกข์, มีความทุกข์ขึ้นมา มันสูญเสียความเป็นพุทธ
แล้ว; ถ้าไม่มีความทุกข์ ก็ยังรักษาความเป็นพุทธไว้ได้.

ฉะนั้น น่าละอาย อย่างยิ่ง น่าเกลียดน่ากลัว
อย่างยิ่ง ที่ไม่ได้เป็นชาวพุทธ เพราะมันเป็นทุกข์เสียแล้ว
นี่. นี่ใครรู้สึกอย่างนี้บ้าง? ไม่รู้สึกดอก มันไม่สนใจจะรู้สึก
อย่างนี้; ทุกข์ก็ทุกข์, ทุกข์ก็ไม่รู้ว่าทุกข์, ทุกข์ก็ร่อยครัง
มันก็ไม่รู้ว่าทุกข์, เขาเห็นเป็นธรรมดาอย่างนั้นเอง. แม้ว่า
จะไปนั่งร้องไห้อยู่ มันก็ไม่เห็น จะไปกระโดดน้ำตาย กิน
ยาตาย ก็ไม่รู้ว่ามันเป็นทุกข์หรือว่าทำผิดอะไร.

ถ้าเราเป็นพุทธบริษัทแท้จริง เราต้องรู้เรื่องนี้
แล้วเราต้องควบคุมไว้ได้, แล้วก็ไม่เป็นทุกข์ ให้สมกับที่
เราสวดอยู่ทุกวัน ๆ : พระพุทธเจ้า พุทธะ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิก
บาน. ถ้ารู้จักต้องรู้ซึ; เตียวนี้ไม่รู้ ไม่รู้จัก แม้แต่ ตา หู
จมูก ลิ้น กาย ใจ แล้วยังไม่ตื่น, ก็ยังหลับอยู่ด้วยความโง่
แล้วมันจะเบิกบานอะไรได้, มันจะเป็นสุขอย่างไรได้ เพราะ
ว่ายังหลับอยู่ด้วยความโง่ ไม่รู้จักอะไร, แล้วก็ทำผิด มีความ

ทุกข์อยู่ มันก็ไม่เบิกบาน. เพราะฉะนั้น เมื่อเป็นผู้ ผู้คน
ผู้เบิกบาน จึงจะเรียกว่า เป็นพุทธบริษัทของพระพุทธ-
เจ้า.

ที่พูดนี้ ก็พูดสำหรับว่า ลาสึกขาบตอกไปอยู่บ้าน
แล้วก็ยังไม่พ้น, ยังไม่พ้นเรื่องนี้, ยังต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง
ต่อเรื่องนี้; ถ้ามีฉะนั้นแล้ว ก็ไม่มีความเป็นพุทธบริษัท;
แล้วก็ไปมีความทุกข์อยู่ที่บ้านที่เรือน ที่ครอบครัวลูกเมีย
พลอยเป็นทุกข์หมด, บ้าเลย ไม่มีความเป็นพุทธบริษัทอะไร
เหลืออยู่แล้ว; ฉะนั้น เราจึงรับผิดชอบ ที่ว่าเป็นพุทธ
บริษัท ละก็คืออันนี้ คือผู้ ผู้คน ผู้เบิกบาน, ผู้รัก
อิทัปปัจจยตา, ผู้หายโง่ ดันขึ้นมาทันเวลา ที่มันเกิด
เรื่องทางอิทัปปัจจยตา, ควบคุมได้ เมื่อมีผัสสะ แล้วก็
โอ, มันก็ผัสสะที่เป็นอย่างนี้เอง, อย่างนี้เอง : ตากับรูป
ถึงกันเข้า เกิดจักขุวิญญาณ ทำงานแล้วก็เรียกว่าสัมผัสรู้สึก
ตัวว่าเป็นอิทัปปัจจยตา คือกระแสปรุงแต่งตามกฎของอิทัป-
ปัจจยตา.

ถ้ารู้อย่างนี้ จะไม่เกิดความรู้สึกเป็นตัวกู—ของ
กู มีคัตถหา มีอุปาทาน มันเห็นเป็นของธรรมดาไปหมด เช่น

เห็นรูปสวย มันก็สวย ก็รู้ว่าสวย, นี่คือความสวย, นี่เรียก
กันว่าความสวย, แต่กูไม่เอากับมึง กูไม่หลงกับมึง ไม่หลง
รักมึง. เมื่อเห็นว่านี่ไม่สวย มันก็ไม่สวย เท่านั้นแหละ,
รู้อยู่กับความไม่สวย กูก็ไม่ต้องโกรธมึง ไม่เกลียดมึง ไม่ไป
วุ่นวายใจกับมึง ทุกคู่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ.

นี่ไม่ใช่ที่เราจะต้องหลีกเลี่ยงไม่พบอะไร; เราก็เห็น
ติดต่อสัมผัสกับอะไร : สวยก็ได้ ก็ไม่ทำอะไรเราก็แล้วกัน.
ถ้าเราโง่ ความสวยมันทำให้เราหลงรัก อยากได้ เกิดกิเลส
หรือว่ารุนแรงกว่านั้น มันก็เป็นเรื่องที่จะเอามาเป็นผิวเป็น
เมื่อยอะไรก็ตามใจ นั่นมันมากไปแล้ว.

ฉะนั้นเรารู้เรื่องอิทัปปัจจยตาให้เพียงพอ ให้
ถึงขนาดว่าถ้าสวยมันก็นั่นคือสวยเท่านั้นแหละ; เราควบคุม
ความหมายหรือคุณค่าของความสวย อย่างมาครอบงำจิตใจเรา.
ฉะนั้นเราจึงไม่รัก ไม่หลงรัก; ถ้าเราหลงรัก ก็เรียกว่ามัน
ไม่มีเราคือไม่มีตัวเราที่จะคุ้มครองตัวเราแล้วมันโง่ไปหมด
แล้ว. จิตนั้นมันเป็นจิตที่โง่ มันก็สร้าง ความโง่, เป็นตัว
เราที่โง่, เราก็ได้หลงรัก หรือได้หลงโกรธ ได้หลงเกลียด
ได้หลงกลัว; เพราะว่าที่แท้นั้น มันมีแต่จิตเท่านั้นแหละ,

แล้วจิตนั้นมันมีความรู้สึกได้ตามแบบของจิต. ถ้าจิตนั้นมันรู้สึกผิดไปจากกฎอิทัปปัจจยตา คือไปหลงรักหลงโกรธ เกลียดกลัว แล้วมันก็ต้องเป็นทุกข์ จิตนั้นแหละต้องเป็นทุกข์ แล้วจิตนั้นก็มีความรู้สึกนึกคิดว่ากูเดือดร้อน กูเป็นทุกข์ กูจะตายอะไร, นั่นแหละเป็นความคิดของจิตที่มีตัวกูขึ้นมา. ฉะนั้น ตัวตนเกิดมาจาก ความไม่รู้อิทัปปัจจยตาของจิตนั่นเอง; จิตมันมีวิชา คือไม่รู้ ก็ไม่รู้กฎอิทัปปัจจยตา แต่รู้ด้วยวิชา รู้ด้วยความโง่ รู้สึกว่ามีตัวกู.

เมื่อมีผัสสะแล้วก็มีเวทนา มีเวทนาสุข ทุกข์ เวทนาที่ยั่วให้รัก หรือเวทนาที่ยั่วให้เกลียด ให้โกรธให้กลัว มันก็เกิดเป็นเวทนา แล้วจิตมันก็ยังโง่ต่อไป ว่า กูจะรักที่มันน่ารัก กูรักที่มันน่ารัก กูมันเกลียดที่น่าเกลียด กูมันกลัวที่น่ากลัว. นี่ความโง่ของจิตในขั้นต่อไป, แล้วมันก็เกิดความอยาก : ที่น่ารักก็อยากเอา, ที่ไม่น่ารักก็อยากทำลายเสีย. นี่มันจึงเกิดการกระทำที่ตรงกันข้าม คือเอา หรือว่าทำลายเสีย หรือว่าอีกอย่างหนึ่ง ก็ทั้งสองสยวนเวียนอยู่; เราจึงมีกิเลสอยู่ ๓ ชนิด คือ โลภะหรือราคะ นี่มันจะเอาเข้ามา, อีกชนิดหนึ่งมันก็ โกรธ เกลียด ไม่เอา คือเป็น

โทสะ โภคะ, ถ้าตัดสินใจไม่ได้ว่าจะนำเอาหรือไม่
นำเอา มันก็ยังพะวงสงสัยอยู่ มันก็ยังวนเวียนอยู่ ก็เรียก
ว่า โมหะ.

ถ้าเขียนสัญลักษณ์ก็เขียนได้ง่ายๆ เลย โภคะ
ราคะ นี้เขียน ดิ่งเข้ามา เพื่อเอา, โทสะ โภคะ นี้ก็มีสัญลักษณ์
คือ ผลักออกไป หรือฆ่ามันเสียให้ตาย, ถ้าเป็น
โมหะ ก็เวียนอยู่รอบๆ, เวียนอยู่รอบๆ สิ่งที่มีมันเป็นที่ตั้ง
แห่งความรู้สึก.

ฉะนั้น จงรู้จักกิเลสของเรา ว่ามี, กลอดออกมา
จากความยึดถือนี้ว่า เป็น โภคะ โทสะ โมหะ; อันหนึ่งจะ
เอา, อันหนึ่งจะไม่เอา, อันหนึ่งสงสัยอยู่ ทำอะไรไม่ถูก
ก็วนเวียนอยู่นั้น.

สิ่งเหล่านี้เป็นไปเหมือนกับ สังสาระ คือไม่ใคร่รู้สึก
เป็นช่วงๆ เป็นช่วงอย่างนี้ เว้นไว้แต่เราจะศึกษาให้รู้เรื่อง
นี้, แล้วเราควบคุมมันไว้ได้ ตอนแรก, แล้วมันไป
ไม่ได้; มันไม่ไปเป็นเวทนา ตัณหา อุปาทาน หรือเป็น
ทุกข์ได้. จะรู้สึกอย่างนี้ได้ ต้องเป็นผู้มีสติมาก. ผักฝน
ให้มีสติมาก, มีสติเร็วพอ, แล้วมีความรู้ที่เพียงพอสำหรับ

สติจะเอามา ก็ทำให้รู้สึกได้ เมื่อมีการกระทบทาง
อายตนะ.

ถ้าพูดให้เป็นวัตถุ สิ่งของ เห็นได้ง่ายๆ ก็คือว่า
สติเกิดขึ้นเหมือนกับว่ามีมาเร็วทันเวลา ที่มีการกระทบ
ทางอายตนะ, แล้วความรู้เรื่องอิทัปปัจจยตา, เรื่อง
อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ได้ศึกษาไว้ก่อนแล้ว ศึกษาไว้พอ
แล้ว, สติจึงระลึกได้. นี้เท่ากับว่าสติเอาความรู้เรื่อง อนิจจัง
ทุกขัง อนัตตา มาทันเวลา ที่กระทบผัสสะ.

ฉะนั้น สติเอาสติปัญญามาควบคุมจิต, ควบคุม
กระแสของจิต ควบคุมการปรุงแต่งของจิต ให้ดำรงอยู่แต่
ในความถูกต้อง ตามกฎเกณฑ์ของอิทัปปัจจยตา. ดังนั้น
จิตจึงไม่ปรุงแต่งอย่างโง่เขลาไปหาความทุกข์; มันหยุด
อยู่ได้ด้วยสติปัญญา, แล้วมันยังรู้ต่อไปว่า ควรจะทำอะไร
กับสิ่งนี้, ที่มันมาเห็นนี้ มาถึงกันเข้าแล้ว ควรจะทำอย่างไร
จิตมันก็ยังรู้อีก; เพราะว่ามีปัญญา, แล้วมันก็ทำไปได้. เรา
จะใช้จ่ายเงิน หรือจะไม่กินไม่ใช้ หรือจะไม่เกี่ยวข้องกับใคร
จะไม่ทำอะไรเลยนั้นก็ได้ จิตก็มีแต่ทำถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของ

อิทัปปัจจยตา แล้วเรื่องนั้นก็ไม่ได้เกิดความทุกข์แก่จิตเลย.
นี่คำอธิบายมันเป็นอย่างนี้.

ถ้าเราทำผิดต่อกฎอิทัปปัจจยตาในขณะแห่งผัสสะ
เราต้องเป็นทุกข์แน่นอน ถ้าเราทำถูกต้องตามกฎอิทัปปัจจ-
ยตาในขณะแห่งผัสสะ เราก็ไม่เป็นทุกข์เลย แต่การที่เราจะ
ไม่ทำให้ผิดนะ จะทำให้ถูกต้องมันก็ต้องมีสติ มีปัญญาเกี่ยว
กับเรื่องนี้ที่ได้ศึกษาอบรมมาแล้วอย่างพอตัว.

ฝึกมีสติปัญญาให้พอจะไม่เกิดทุกข์.

อะไรที่สอนให้, ให้อริก็ความทุกข์นั้นแหละ ; เมื่อ
ทำผิดพลาดและเป็นทุกข์มันจะสอนให้ : อย่างนั้นผิดแล้ว
โดนหลาย ๆ ครั้งเข้ามันรู้จักเข็ด รู้จักหลาบ มันก็ไม่ทำอย่าง
นั้นอีก, หรือสติที่เคยมาข้างมุ่งาม มาช้า มันก็เกิดเร็วขึ้น
เราก็เลยเปลี่ยน เปลี่ยนจากคนโง่ เปลี่ยนจากอีกอคต ฉะยชา
เซื่องช้า มาเป็นรู้เร็ว ควบคุมจิตได้ดี ไม่เกิดความทุกข์ที่
เป็นทุกข์.

ฉะนั้นรู้ไว้เถอะว่า ชีวิตที่เหลือของคุณต่อไปข้าง
หน้า ชีวิตที่มันเหลืออยู่ มันจะพบกับปัญหา^{นี้} จะทุกข์

หรือไม่ทุกข์ ก็เพราะว่าทำผิดหรือทำถูก ต่อภพของ
 อิททัปปัจจยตา ในเมื่อมันมีผัสสะ ที่บ้านก็ได้ กลางถนน
 ถนนทางก็ได้ ที่ออฟฟิศทำงานก็ได้ ที่ไหนก็ได้ ล้วนแต่มัน
 มีเรื่องที่จะมากระทบตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ สำหรับจะทำผิด
 หรือทำถูก ต่อภพอิตทัปปัจจยตา.

ถ้าเรามีสติปัญญาพอตัว อบรมศึกษาให้รู้เรื่อง
 นี้ไว้ ตั้งแต่เมื่อยังบวช สึกออกไปมันคงดีกว่าแต่ก่อน คือ
 มีความรู้สึกตัวรวดเร็ว คือ มีสติ มีปัญญา มีอะไรพอ มันก็
 จะควบคุมได้ บ้างไม่มากก็น้อย. ฉะนั้น ความทุกข์มันก็
 จะมีน้อยลง; ถ้าควบคุมได้มากหรือได้หมด มันก็ไม่มี
 ความทุกข์เลย.

ในเรื่องอิตทัปปัจจยตา จำเป็นที่สุดที่จะต้องรู้
 และปฏิบัติให้ถูกต้อง ทุกๆ ครั้ง ทุกๆ คราวที่มีผัสสะ ทาง
 ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. พุทธศาสนามีเท่านั้น แล้วก็ไม่มี
 ใครเชื่อ แล้วผมก็ถูกหาว่าบ้า; พูดว่า พุทธศาสนามีเท่านั้น
 แล้วก็ถูกหาว่าบ้า, พูดว่า พุทธศาสนามีเท่านั้น แต่มันจริงที่สุด
 ละ มันมีเท่านั้นจริงๆ นะ : ทำผิดต่อภพอิตทัปปัจจยตาก็เกิด

ความทุกข์, ทำถูกต้องกฎอิทัปปัจจยตามันก็ไม่มีความทุกข์
แล้วมันก็เมื่อมีผัสสะ นั่นเอง; พุทธศาสนามีเท่านั้น.

เมื่อพระพุทธเจ้าท่านเอาสูตรอิทัปปัจจยตา มาท่อง
เล่นอยู่พระองค์เดียว แล้วภิกษุองค์หนึ่งมาแอบฟังอยู่ข้างหลัง
ท่านเหลือวมาเห็นเข้า ท่านบอกว่า อ้าว, ดีแล้วๆ นี่คือ
อาทิพรหมจรรย์ คือตัวพรหมจรรย์ที่เป็นขั้นพื้นฐาน ขั้นสำคัญ
มันก็มีเท่านั้นแหละ. เรื่องอื่นๆ มากมายถ่ายยกอง ๘๔,๐๐๐
ธรรมขันธ์ นั้น มันเป็นคำอธิบายปลีกย่อยทั้งนั้น, เทียบวัน
เรื่องตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อธิบายกันมากมาย, รูป เสียง
กลิ่น รส โสภณวิพพะ ธรรมารมณ ก็อธิบายกันมากมาย, เรื่อง
สติ ก็อธิบายกันมากมาย, เรื่องสัมปชัญญะ อธิบายกันมาก
มาย เรื่องปัญญา อธิบายกันมากมาย, หรือมีเรื่องที่ไม่จำเป็น
อีกเยอะแยะเหมือนกัน ไม่ใช่จะดูถูกพระไตรปิฎกหรือ
ที่มันไม่จำเป็นจะต้องรู้ต้องเรียน ก็มีอยู่ แยะเหมือนกันใน
พระไตรปิฎก; แต่ว่ารู้อีกมีประโยชน์เหมือนกันแต่ที่ไม่จำเป็น
จะต้องรู้ก็มี.

พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสว่า สิ่งที่ตรัสรู้มีมาก ที่เอา
มาต้องสอนต้องบอกมันน้อย, ที่จะต้องเอามาบอกมาสอน

เปรียบเหมือนกับใบไม้ที่กำขึ้นมากำมือหนึ่ง, ที่ไม่ต้องเอามายบอกเอามาสอน เท่ากับใบไม้ทั้งป่าเลย. พระสุตร^๕เป็นหลักอยู่ แล้วก็ตรัสเมื่อกำลังหยุดพักอยู่กลางป่า, ป่าไม้สีเขียว พวกไม้สีเขียวผ่องๆ; ทรงกำใบไม้ขึ้นมากำมือหนึ่งบอกว่า ที่รู้และควรจะสอนเท่ากับใบไม้กำมือเดียว. ที่รู้แล้วไม่ต้องสอนไม่ต้องพูดเท่ากับใบไม้ทั้งป่า, นี่ ๘๔,๐๐๐ ธรรมชั้นนั้นมันคงจะอยู่ในพวกฝ่ายที่เป็นใบไม้ทั้งป่า; ส่วนที่ต้องนำมาสอนเท่ากับใบไม้กำมือเดียวนั้นก็คือเรื่องอิทัปปัจจยตา; เพราะพระพุทธเจ้าตรัสว่า ฉันทพูด เอามาพูด เอามาจัด เอามาบัญญัติ เฉพาะเรื่องทุกข์กับดับทุกข์เท่านั้น เรื่องอื่นไม่ต้องพูด.

เรื่องที่ไมจำเป็นต้องพูดมาก.

ที่ว่าเรื่องตายแล้วเกิด หรือตายแล้วไม่เกิดนั้น ^๕ไม่ต้องพูด; มันจะตายแล้วเกิดหรือตายแล้วไม่เกิดก็ช่างหัวมัน; แต่ว่าจะดับทุกข์ต้องดับอย่างนี้เท่านั้นแหละ. คน^๕เชื่อว่าตายแล้วเกิด ถ้าจะดับทุกข์ก็ต้องดับตามกฎเกณฑ์อัน^๕. คน^๕เชื่อว่าตายแล้วไม่เกิดก็ช่างหัวมัน ถ้าจะดับทุกข์แล้วต้องดับตามกฎเกณฑ์อัน^๕. ฉะนั้นเราไม่ต้อง

ถามเรื่อง ตายแล้วเกิดตายแล้วไม่เกิด, โลกเที่ยง โลกไม่
 เที่ยง ไม่ต้องถามมัน มากมายก่ายกองนั้นไม่ต้องถาม, ไม่
 ต้องมาถามว่า *มีหรือไม่มี* นั้นมันคนซ้ชลาด ไม่ต้องถามไม่
 ต้องรู้. ถ้ามีก็ต้องดับทุกซ้อย่างนี้ ใ้ไม่มีก็ต้องดับทุกซ
 อย่างนี้; เพราะฉะนั้นอะไรคำถามต่าง ๆ ที่ชอบถามกันนัก
 มันไม่จำเป็น ไม่ต้องรู้; รู้แต่ว่าต้องดับทุกซ้อย่างนี้
 ก็แล้วกันคือตามกฎของอิทัปปัจจยตา.

ฉะนั้น คุณอย่าไปตั้งปัญหาเสียเวลา ตั้งปัญหาแต่
 ว่าจะดับทุกซ้อย่างไร? คือเลือกถามว่าอิทัปปัจจยตาเป็น
 อย่างไร ก็พอแล้ว; ฉะนั้นจะถือลัทธิต่างกัน เรื่องพระเจ้า
 เรื่องศาสนา เรื่องอะไรอย่างคนเดียวกันในโลกมีมาก ๆ ก็ช่าง
 หัวมัน; แต่ทุกคนในโลก ถ้าจะดับทุกซต้องดับอย่างนี้
 คือทำให้ถูกต้องตามกฎของอิทัปปัจจยตา. เราพูดอย่างนี้เขา
 ก็โกรธแหละ เขาก็หาว่าคูดก.

คุณจะเป็นยิวก็ตามใจคุณ, คุณจะเป็นคริสเตียน
 ก็ตามใจคุณ, คุณจะเป็นโมฮัมหมัดก็ตามใจคุณ, คุณจะเป็น
 อิสลาม, ฮินดูก็ตามใจคุณ, แต่ความทุกซของคุณต้องดับ
 อย่างนี้. ถ้าทำผิดอันนี้คุณจะต้องเป็นทุกซ ทั้งที่คุณเป็น
 คริสเตียน เป็นยิวเป็นโมฮัมหมัด; เป็นอะไรก็ตามใจคุณ.

แต่ความทุกข์ของคุณต้องับอย่างนี้ ตามกฎของอิทัปปัจจยตา ถ้าพูดอย่างนั้นมันก็เป็นรูปล้า แทรกแซงกิจการภายในของประเทศอื่น, ภาษาการเมือง; แต่เราก็คงจะบอกอยู่อย่างนั้นว่าดับทุกข์ มันต้องทำอย่างนี้, ไม่อยากจะเป็นทุกข์ก็ต้องทำอย่างนี้ : ทำให้ถูกต้องเมื่อมีผัสสะ.

แต่พวกอื่นเขามีวิธีอย่างอื่น เขาเชื่อว่าความทุกข์มาจากพระเจ้า ก็ต้องไปหาพระเจ้า ต้องไปอ้อนวอนพระเจ้า, ไปจุดธูปจุดเทียนอะไร บูชาอ้อนวอนพระเจ้า จึงจะดับทุกข์ก็แบบของเขาก็ตามใจเขาซิ. แต่เราไม่เอาดอก เพราะมันดับทุกข์ไม่ได้; เพราะเหตุว่าความทุกข์นั้นมันเกิดขึ้นเพราะการทำผิดกฎอิทัปปัจจยตา, แล้วเรามาทำเสียใหม่ให้ถูกต้องตามกฎอิทัปปัจจยตา เราก็ไม่เกิดทุกข์.

ส่วนที่เขาถือศาสนาต่างๆ ตามแบบของเขา ต้องไปอ้อนวอนพระเจ้า ต้องไปอาบน้ำ ต้องไปล้างบาปต้องอะไรก็ตามใจเขาเถิด เขาก็ไปทำของเขาแล้วก็แล้วกัน. แต่ชาวพุทธจะมีหลักว่า ให้ทำให้ถูกต้องตามกฎของอิทัปปัจจยตา แล้วก็ไม่ต้องเป็นทุกข์; ถ้าทำผิดไปแล้ว ก็เลิกความคิดหรือความตั้งใจที่จะไปทำมันอีก. ที่ผิดไม่ทำอีก, ทำแต่ให้ถูกต้องไป ต่อไปข้างหน้า แล้วเราก็จะไม่เป็นทุกข์; แม้ว่าผล

บาปผลกรรมอะไร จะมาทำให้เราเป็นทุกข์ เราก็คืออันรับ
ด้วยกฎอิทัปปัจจยตา.

ผลกรรมเลวกรรมชั่วอะไรก็เป็นหมันไปเอง ยกเลิก
ไปเอง เพราะเราทำจิตชนิดที่อยู่ด้วยกฎอิทัปปัจจยตา
เป็นทุกข์ไม่ได้. นี่เรื่องของชาวพุทธ มันตายตัว มันเฉียบ
ขาด มันแน่นอน, หรือว่ามันกว้างขวางอย่างนี้.

ถ้าเรามีกฎของอิทัปปัจจยตาควบคุมใจอยู่ ไม่มี
ใครมาทำให้เป็นทุกข์ได้ เรื่องโชคชะตาราตี โชคกลาง
ดวงดาว ผีสาง ไม่ทำให้เป็นทุกข์ได้คอก; ถ้าเรามีอิทัป-
ปัจจยตาสำหรับควบคุมจิตอยู่. ฉะนั้นเราไม่ต้องพึ่งไสยศาสตร์
คอก แต่ว่าคนมีธรรมะไม่ได้ ถึงพุทธศาสนาไม่ได้ ก็ต้อง
มีไสยศาสตร์ไปก่อน, ก็ต้องแขวนพระเครื่องไว้ ยกแก้ว
เหล้าข้ามหัวไปก่อน, เขาแขวนพระเครื่องไว้ยกแก้วเหล้า
ข้ามหัวนี้ มันจะมีกฎอิทัปปัจจยตาได้อย่างไรกิตติคุณเออะ?

เรื่องแขวนพระเครื่องก็เพราะไม่รู้อิทัปปัจจยตา.

ถ้าพวกคุณนี่สึกออกไปแล้ว ไปแขวนพระเครื่อง
ตามเดิม แล้วยกแก้วเหล้าข้ามหัวนี้; ก็คือคุณไม่มีความรู้

เรื่องอิทัปปัจจยตานั้นเอง. ถ้าเอามาแขวนตรงนั้นแขวน
อิทัปปัจจยตากันดีกว่า; เหมือนพวกคริสตังเขาแขวนกาง
เขน เขาต้องมีความหมายที่จะช่วยให้ระลึกอะไร อย่างตาม
แบบของเขา. เราเป็นชาวพุทธ ก็แขวนเครื่องสัญลักษณ์
อิทัปปัจจยตาไว้เพื่อกันลืม ที่ตรงนั้นก็ ยกแก้วเหล้าข้ามหัว
ก็ไม่เป็นไร; เอาซิ. ก็มันศักดิ์สิทธิ์ มันศักดิ์สิทธิ์เข้มแข็ง.

การพูดครั้งนั้นก็ไม่มีเรื่องอะไร ว่าอิทัปปัจจยตาคำ
เดียวเท่านั้นแหละ ที่จะช่วยได้, แก้ปัญหาได้. เมื่อไร
เรามีความรู้เรื่องอิทัปปัจจยตาอยู่ในใจ เมื่อนั้นแหละมี
พระพุทธเจ้าอยู่ในใจ, มีพระธรรมอยู่ในใจ, มีพระสงฆ์
อยู่ในใจ.

พระพุทธเจ้าเป็นพระพุทธเจ้า เพราะพระองค์
ตรัสรู้อิทัปปัจจยตา. ถ้าเรามีความรู้เรื่องอิทัปปัจจยตา
อยู่ในใจ ก็เท่ากับว่าพระพุทธเจ้าอยู่ในใจของเรา.
พระพุทธเจ้าที่แท้จริงนั้น ไม่ใช่พระเครื่อง ไม่ใช่พระพุท-
เจ้าอย่างเป็นคนๆที่เดินไปเดินมา; นั่นก็ไม่เอาดอก, ไม่ต้อง
เอา เพราะความรู้เรื่องอิทัปปัจจยตา นั้นแหละคือพระพุทธ-
เจ้าที่แท้จริง. เมื่อใดความรู้นั้นมีอยู่ในใจ เมื่อนั้นเรามี
พระพุทธเจ้าจริง อยู่กับเราอยู่ในใจ.

ขอให้ทุกคนสามารถ ที่จะ มี พระพุทธเจ้าจริง อยู่กับ
เราตลอดเวลา : อยู่ที่บ้านก็ดี อยู่กลางถนนก็ดี อยู่ที่ออฟฟิศ
ทำงานอยู่ก็ดี ที่ไหนก็ตามใจเถอะ, ขอให้คุณมีความรู้เรื่อง
นี้ประจำใจอยู่ เรียกว่ามีพระพุทธเจ้าแท้จริง อยู่กับเรา
ตลอดเวลา, แล้วไม่มีอะไรแล้ว ไม่มีปัญหาแล้ว.

ถ้าจะใช้คำว่า พระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่ง ช่วย ก็คือ
อิทัปปัจจยตา ที่รู้ อยู่ แก่ใจนั้นแหละช่วย; เพราะว่ามันเป็น
พระพุทธเจ้าองค์จริง.

พระพุทธเจ้าเกิดเป็นพระพุทธเจ้าขึ้นมา; ก่อนนั้น
เป็นเจ้าของบริษัทละ. ที่เกิดเป็นพระพุทธเจ้าขึ้นมา คือ
ตรัสรู้ ก็เพราะ ตรัสรู้อิทัปปัจจยตา รู้ตถา รู้ตถตา
รู้อิทัปปัจจยตา. พระพุทธเจ้าเป็นพระพุทธเจ้าเพราะรู้
อิทัปปัจจยตา; เพราะฉะนั้น ความรู้เรื่องอิทัปปัจจยตานั่น
คือพระพุทธเจ้า. ตัวปัญญาที่มีอยู่ในจิต เรื่องอิทัป-
ปัจจยตานั่นเป็นพระพุทธเจ้า; เพราะฉะนั้น เมื่อไรจิต
ของเรามีความรู้อันนี้ เราก็มียพระพุทธเจ้า.

รู้อิทัปปัจจยตาทำใหม่พระพุทธเจ้าเกิดบน.

ถ้าจะให้พูดก็อาจจะพูดได้ว่า เป็นพระพุทธเจ้าเอง
ก็ได้นี่ แต่คนเขาจะหาว่า นี่บ้าแล้ว; นี่เบ่งเกินไปแล้ว.

แต่ที่จริงพูดได้ ถ้าจิตนั้นมันมีอิทัปปัจจยตาตบทุกข์ได้
 คนนั้นก็^{๕๗} เป็นพระพุทธรเจ้าได้ เหมือนกัน; เพียงแต่ว่า
 ไม่เป็นสัมมาสัมพุทธรเจ้า เท่านั้นแหละ เพราะไม่ได้ตรัส
 รู้เอง; เพียงแต่ไต่ยิน ไต่ฟัง ไต่ศึกษา ปฏิบัติมาจากพระ-
 สัมมาสัมพุทธรเจ้า; มันต่างกันอย่างนี้.

เราก็เป็นพระพุทธรเจ้าตามแบบน้อยๆ ตามแบบ
 ของเรา; เป็นพระพุทธรเจ้าน้อยๆ เพราะไต่ยินไต่ฟังมา ปฏิบัติ
 ได้เท่านั้น. ละไต่เท่านั้น ก็เรียกว่าเป็นพระพุทธรเจ้าได้. แต่ถ้า
 มันจะโอหังมากหนัก ก็เอาเพียงว่ามี เรามีพระพุทธรเจ้าอยู่
 กับเรา เพราะความรู้เรื่องอิทัปปัจจยตา กำลังโชติช่วง
 สว่างไสว อยู่ในจิตใจของเรา, ไม่มีความทุกข์และเป็นทุกข์
 ไม่ได้, อะไรๆ จะทำให้เป็นทุกข์ไม่ได้ดอก ถ้าว่ามีพระ-
 พุทธรเจ้าอยู่กับใจ คือความรู้เรื่องอิทัปปัจจยตา, เท่านั้นพอ,
 เท่านั้นหมดแล้วสำหรับพุทธศาสนา, ไม่มีอะไรดีกว่านี้ ไม่เชื่อ
 ก็ตามใจ.

ผมยังพูดอย่างนั้นว่ามันไม่มีอะไรมากกว่านี้ มันหมด
 แล้ว มันมีเท่านั้น; พุทธศาสนามีเท่านั้น มันเหลืออยู่แต่ว่า
 คุณจะได้มัน มีได้หรือไม่เท่านั้นแหละ; มันมีเท่านั้น ถ้ามัน
 ได้เท่านั้นมันก็พอ; จริงเหมือนกัน.

ฉะนั้นเอาไปศึกษา ใคร่ครวญ ค้นคว้า หรือว่า พิสูจน์ดูเอาเองเถอะ ว่ามีไหม ? มีความรู้เรื่องอิทัปปัจจยตา ทั้งเวลาที่อารมณ์มากระทบจิตใหม่ ? ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี้ กุ่มครองไว้ได้ดีไหม ? มันมีเท่านี้ อื่นๆ มันจะมีมาเองหมดละ ธรรมะอีก ๘๔,๐๐๐ ธรรมชั้นนี้จะมีมาเองหมด; เพราะความรู้มันลักเอามา.

เราเรียนนักธรรมตรีนักธรรมโท นักธรรมเอก ถ้านับเป็นเรื่องๆ ละก็หลายสิบเรื่องหลายร้อยเรื่อง แล้วทั้งหมดมันไม่มากไปกว่าความรู้เรื่องอิทัปปัจจยตา, มันเป็นบริวารของเรื่องอิทัปปัจจยตา หรือว่าถ้ามีความรู้เรื่องอิทัปปัจจยตาเพียงพอแล้ว ทั้งหมดนั้นมันมาเอง มีได้เอง, มีโดยอัตโนมัติเอง มีศีล มีสมาธิ มีปัญญา มีอะไรต่างๆ นานาโดยอัตโนมัติเอง.

นี่คุณจะคิดว่า มาสวนโมกข์ทั้งที่ได้อะไรนิดเดียว; ถูกที่สุดแล้ว มันมีนิดเดียวมีเท่านี้ มีนิดเดียวเท่านั้น มันอยู่ที่ว่าคุณจะเอาไปได้หรือไม่ ? แล้วมัน มีนิดเดียวเท่านั้น, เอาไว้กับตัวได้จนตายก็ยิ่งดี ไม่มีเรื่อง ไม่มีปัญหา เป็นผู้ปลอดภัย, เป็นผู้รอดปลอดภัย.

ในโรงเรียนนักธรรมเขาไม่ได้สอนเรื่องนี้, แล้วบางทีจะไม่เคยได้ยินคำว่าอิทัปปัจจยตา ตลอดเวลาที่เรียนนักธรรม

ก็ได้. เรื่องที่ไม่เอามาพูดกันให้ชัดเจนให้ถูกต้องนี้ ยัง
เหลืออยู่ในพระไตรปิฎกมาก; แต่ไม่เป็นไร เพราะมัน
จะมารวมอยู่ที่เรื่องนี้เรื่องเดียว เรื่องอิทัปปัจจยา
ปฏิจจสมุปปาโท แล้วก็เรียนเอาจากความทุกข์นั้น
แหละ.

ทุกคราวที่เราทำผิดแล้วมีความทุกข์ แล้วรีบ
เรียน ๆ จากอันนั้น, แล้วจะค่อย ๆ วิชาขึ้นมาเองว่า มันทำ
ผิดตรงไหนหรือส่วนไหน ตอนไหน ชั้นตรงไหนของอิทัป-
ปัจจยา. บทเรียนที่ดีคือความทุกข์ ที่มันมีขึ้นแล้ว แล้ว
ก็ต้องรู้จักเข็ดหลาบ เกลี่ยคกแล้วด้วยเพราะเรียนจากความ
ทุกข์.

ความทุกข์เป็นกำลังให้ดับทุกข์.

ความทุกข์เป็นกำลังสำหรับให้ดับทุกข์ เป็น
ปัจจัยที่มีกำลังสำหรับให้เราดับทุกข์. ถ้าเราไม่มีความทุกข์
เราจะไม่มีความคิดที่จะดับทุกข์ แล้วอะไรเล่าที่จะมาทำให้เรา
ดับทุกข์? ก็คือความกลัว กลัวต่อความทุกข์. ฉะนั้น
ตัวความทุกข์นั้นทำให้มันคงในธรรมะ; อย่าง *พระบาลี*

ก็มีอยู่ชัดเจนว่า ความทุกข์ทำให้เกิดศรัทธาในพระพุทธ
พระธรรม พระสงฆ์ หรือในพระศาสนา ความทุกข์ให้เกิด
ศรัทธา, เกิดศรัทธาแน่นอนก็ทำให้เกิดปราโมทย์, ปรา-
โมทย์ทำให้เกิดปีติ, ปีติให้เกิดปีติสัสถิ, ปีติสัสถิให้
เกิดสุข, สุขให้เกิดสมาธิ, สมาธิให้เกิดปัญญา จนเกิดนิพพานวิมุตติ
หลุดพ้น.

ความทุกข์เป็นผู้บังคับเรา ให้ศึกษาธรรมะ
มีธรรมะ ปฏิบัติธรรมะเพื่อจะดับทุกข์; แต่คนโง่ไม่ได้
ทำอย่างนั้น คอก เขาก็ไปนั่งร้องไห้ หรือไปหาทางออก
อย่างอื่นเกี่ยวกับความทุกข์. เขาไม่ได้ใช้ความทุกข์ให้
เป็นครู สำหรับสั่งสอนให้เขารู้จักความทุกข์ แล้วรู้จักสิ่งที่
ตรงกันข้าม คือทำให้มันตรงกันข้าม แล้วมันก็จะไม่เป็น
ทุกข์.

นี่รู้จักใช้ประโยชน์จากความทุกข์ ไม่ต้องไปเกลียด
ความทุกข์ ไม่ต้องไปกลัวความทุกข์ ให้มันเป็นทุกข์เพิ่มขึ้น;
รีบใช้ความทุกข์นี้เพื่อจะรู้เรื่องความทุกข์ และดับความทุกข์
เสีย. นี่จึงพูดว่า ที่ความทุกข์นั้นแหละ มีความรู้เรื่อง
ความดับทุกข์, ในท่ามกลางวิภวสังสาร นั้น มีเรื่องพระ

นิพพาน, กลางเตาหลอมเหล็กมีจุดเย็นที่สุด ก็ต้องค้นให้พบ.
นี่เขาพูดเป็นอุปมาไว้อย่างนี้.

ยิ่งทุกข์มากยิ่งจะรู้—รู้—รู้, รู้จักความทุกข์มาก,
จะดับทุกข์ได้มาก ถ้าว่ามีทุกข์มาก. ถ้ามันมีทุกข์น้อย
มันก็รู้ความทุกข์น้อย มันก็ดับทุกข์ได้น้อย. นี่เรียกว่าเรา
กระทำต่อความทุกข์ถูกต้องที่สุดแล้ว คือเอาเป็นตัว
ความรู้ และดับทุกข์เสียได้.

คำพูดกลางบ้านที่เขาว่า *หนามยอกแล้วก็เอาหนาม
นั้นแหละบ่ง*; ที่จริงเขาก็มีความหมายต่างๆ นะ; แต่เราเอา
มาใช้ในความหมายสูงก็ได้. ถ้าหนามยอกแล้วก็เอาหนามนั้น
แหละบ่ง เมื่อความทุกข์มันเผาผลาญเรา ก็เอาความทุกข์นั้น
แหละเป็นความรู้เรื่องที่จะดับทุกข์เสีย. คนโบราณเขารู้เรื่องนี้
เขาจึงพูดไว้ได้ว่า *หนามยอกเอาหนามบ่ง*; แต่มันใช้กัน
คนละวิธี. เอาความทุกข์ที่สำหรับจะเป็นทุกข์, เอาความ
รู้สำหรับสอนให้รู้ความทุกข์ แล้วก็ดับทุกข์เสีย.

ผิดก็เป็นครู ถูกก็เป็นครู คนโบราณเขาพูด :
ทำผิดมันก็สอน ดีกว่าทำถูกเสียอีก. ทำถูกแล้วมันหลง
มันมักจะหลง, ถ้าทำถูกมันดีใจแล้วมันมักจะหลง; ถ้าทำ

ผิดมันก็ทุกข์เสียอีก มันก็ไม่ได้เรียนเหมือนกัน. ฉะนั้นถ้า
ว่าทำผิดเป็นทุกข์ ก็รีบใช้ให้เป็นครู; ถ้าทำถูกต้องไปหลง
กับมัน เอามาใช้เป็นครูให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป, ให้ความที่ถูกต้องสอน
ยิ่ง ๆ ขึ้นไป, ให้การที่ผิดสอนเดี๋ยวนี้ สอนเรื่องนี้โดย
เฉพาะนี้ ให้มันถูกเสีย.

เพราะฉะนั้นถ้าใครปฏิบัติตามคำพูดประโยคนั้นได้
แล้วคนนั้นแหละจะไปเร็ว, จะออกไปจากความทุกข์ได้เร็ว;
เพราะว่าความผิดก็เป็นครูความถูกต้องก็เป็นครู. ความผิด
ก็สอน, ความถูกต้องก็สอน, เขาก็เรียนได้มากซิ จะดับทุกข์ได้.

แต่เดี๋ยวนี้คนไม่ทำกันอย่างนั้นดอก พอทำถูกต้องก็ใจ
เป็นบ้าไปเลย, หลงระเริงไปแต่ในเรื่องกิเลสเลย, เพราะ
ทำถูกต้องได้เงินมา. ถ้าทำผิดก็มานั่งร้องไห้อยู่ ไม่ได้ประโยชน์
ไม่ได้ความรู้อะไรเลย หรือว่าไปฆ่าตัวตาย หรือว่ามันไม่
ทันใจ มันก็ไปขโมย ไปฆ่าผู้อื่น แก่ความผิดพลาตของตน
เขาทำกันอย่างนี้ในโลก.

เราเห็นชัดซึ้งนี้แล้ว ปรับปรุงเสียใหม่เถอะ ให้
ความถูกต้องสอน, ความผิดก็สอน, ความทุกข์ก็สอน, ความ
สุขก็สอน, สอนเพื่อจะไม่ให้มีปัญหา สำหรับจะเป็นทุกข์อีก

ต่อไป. แล้วให้มองเห็นจนกระทั่งเชื่อแนลงไปว่า ทุกอย่าง
 เป็นไปตามกฎของอิทัปปัจจยตา; เพราะว่ากฎของอิทัป-
 ปัจจยตา สิ่งสถิตอยู่ในทุกสิ่งทุกอย่าง ทั้งที่เป็นรูปธรรม
 และทั้งที่เป็นนามธรรม, คือทั้งสิ่งที่เป็นร่างกาย และทั้งสิ่งที
 เป็นจิตใจ.

อิทัปปัจจยตานี้เป็นกฎ ไม่ใช่เป็นรูป ไม่ใช่
 เป็นนาม; อย่าเข้าใจผิดว่า กฎอิทัปปัจจยตานี้ก็เป็นนาม
 ธรรม, นั้นใช้คำพูดผิด. ถ้าเป็นนามธรรมมันต้องเป็น
 สังขตะ, เป็นสังขารปรุงแต่งได้. กฎของอิทัปปัจจยตาที่
 เหมือนกับพระเจ้านี้ ไม่ใช่รูปและไม่ใช่นาม คือไม่ใช่กาย
 ไม่ใช่จิต ไม่ใช่วิญญาณอะไรที่ไหน, มันเป็นตัวมันเอง ก็
 เรียกว่าไม่ใช่รูป ไม่ใช่นาม มันเหื่อนั้นขึ้นไป.

การที่ว่าอะไรๆไม่มีรูป แล้วจะเรียกว่านามไปหมด
 นี้ มันผิด, มันผิดหมด. เคยเอาพระนิพพานเป็นนามเข้า
 อีก แล้วมันก็หมดนิพพานแหละ; นิพพานไม่ใช่นามดอก.
 ถ้าเป็นนามต้อง อยู่ใต้เหตุปัจจัยปรุงแต่งได้, แล้ว
 นิพพานนั้นเหนือรูปเหนือนาม, เป็นธรรมชาติของพระ-

นิพพาน, เป็นอิทัปปัจจยตาประเภทที่ตายตัว, มีเหตุมี
ปัจจัยปฏิบัติแล้วถึงนิพพานก็มีได้.-

นี่ก็พูดชั่วโมงครึ่ง ยังขาดนิดหน่อย พูดคำเดียว
เรื่องอิทัปปัจจยตา เพื่อเสริมคำพูดเมื่อวาน ให้สมบูรณ์
เมื่อวานเราพูดกันแต่เค้าๆ เค้าเงื่อน; บวชนักศึกษาเรื่อง
ธรรมะในชั้นเล็ก คือเรื่องอิทัปปัจจยตา แล้วก็เอาไปประพุดติ
ปฏิบัติ. อย่าให้มีการกระทำผิดต่อกฎอิทัปปัจจยตา ที่เกี่ยว
กับความสุขและความทุกข์ ก็จะกลายเป็นผู้ที่ ไม่มีอะไรมาทำ
ให้เป็นทุกข์ได้ ก็ถึงตถาคือเป็นตถาคตไปแล้ว สัตว์ผู้คงที่
ตายตัวคงที่ เปลี่ยนเป็นทุกข์ๆ สุขๆ ไม่ได้ นี่ก็เรียกว่าไม่มี
ความทุกข์.

พูดเรื่องเดียว คำเดียว พูดหลายเรื่อง ยุ่งหมก สิม
หมก จำอะไรไม่ได้สักนิดหนึ่ง ฉะนั้นจึงพยายามพูดเรื่องเดียว
คำเดียว. พูดตั้งชั่วโมงครึ่ง ก็เพื่ออธิบายคำเดียว เรื่อง
อิทัปปัจจยตา ถือไว้ในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด ซึ่งพระพุทธ-
เจ้าก็เคารพอิทัปปัจจยตา, เคารพกฎของอิทัปปัจจยตา,
เคารพกฎของอิทัปปัจจยตา โดยที่ตรัสว่า พระพุทธเจ้าทุก
พระองค์เคารพธรรมะที่ตรัสรู้ตนเอง, ธรรมะที่ตรัสรู้ ก็คือ

เรื่องกฎของอิทัปปัจจยตานั้นเอง, . . . สูงสุดจนพระพุทธเจ้าทุก
พระองค์ก็เคารพ เรายกเคารพ; . . . คือเชื่อฟังและปฏิบัติให้
ถูกต้อง.

เศษแหพร "อิทัปปัจจยตา" เพื่อดับทุกข์กันต่อไป.

เอ้า, ที่นี้ก็มาถึงว่า เราไม่เป็นทุกข์ เพราะมีสิ่งศักดิ์
สิทธิ์สูงสุด คอยคุ้มครองไว้ไม่ให้เป็นทุกข์; . . . เราก็คควรจะ
ช่วยทำให้เพื่อนของเรา รู้เรื่องนี้ด้วย, . . . เป็นเพื่อนไม่ทุกข์
กันซี เป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย กันนั้น มันไม่ต้องทำ
อะไรดอก มันเป็นเองแหละ. . . เราอยู่อย่างป็นเพื่อนเกิด
แก่ เจ็บ ตาย อย่างนี้ มันไม่ต้องทำอะไรดอก มันเป็นของ
มันเอง. . . เดียวนี้เรามาเป็นเพื่อนไม่ทุกข์ ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่
เจ็บ ไม่ตาย กันดีกว่า.

ฉะนั้นไป ช่วยบอกกัน ปฎุษาหารือกัน ปฎุษา
ปฏิบัติกันเรื่องอิทัปปัจจยตา; . . . ในที่สุดเราก็จะไม่เกิด ไม่
แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตาย . . . เพราะว่ามันไม่มีตัวเรา ไม่มีตัวกู
ไม่มีตัวกู ไม่มีตัวคน, . . . มีแต่กระแสแห่งอิทัปปัจจยตา
ซึ่งปรุ่่งแต่งจิต. . . ถ้าจิตมีความรู้เรื่องอิทัปปัจจยตา

มันไม่ปรุ้งแต่งว่าเป็นตัวกู ไม่ปรุ้งแต่งว่าเป็นตัวตน ;
มันมีแต่จิต ที่กระทำถูกต้องอยู่ตามกฎของอิทัปปัจจยตา แล้ว
มันก็ไม่เป็นทุกข์ จิตไม่เป็นทุกข์, จิตของเราก็ไม่เป็นทุกข์,
จิตของเพื่อนของเราก็ไม่เป็นทุกข์, เลยไม่มีใครเป็นทุกข์.
เรื่องมันจบมากออกไปอีก เรื่องมันจบออกไปทั้งโลกเลย
ไม่ใช่จบแค่เรื่องของเราคนเดียว.

เราจะต้องถือว่า เป็นหน้าที่ที่จะทำให้ไม่มีใคร
เป็นทุกข์ แม้แต่คนเดียว ให้ไม่มีทุกข์กันทั้งหมด. ถ้า
ปล่อยไปตามบุญตามกรรม มันก็เป็นทุกข์กันทั้งนั้นแหละ,
คนรวยก็เป็นทุกข์ตามแบบของคนร่ำรวย, คนยากจนก็เป็น
ทุกข์ไปตามแบบของคนยากจน, คนมีอำนาจวาสนา ก็มี
ความทุกข์ไปตามแบบคนมีอำนาจวาสนา.

ฉะนั้นคุณอย่าไปบูชาความมั่งมีหรือความมีอำนาจ
วาสนานัก มันยังไม่พ้นทุกข์ดอก มันต้องรู้เรื่องนี้ด้วย
มันจึงจะไม่เป็นทุกข์ ทั้งคนมั่งมี, ทั้งคนไม่มั่งมี, คนยากจน,
คนไม่มีอำนาจวาสนา หรือกระทั่งว่าเป็นเทวดา. เทวดาเฝ้า
มันก็เป็นทุกข์แบบเดียวกันแหละ ต้องเป็นเทวดาที่รู้
อิทัปปัจจยตา จึงจะไม่เป็นทุกข์. ฉะนั้น ความรู้^๕จึง

ช่วยได้ ทั้งเทวดาและมนุษย์ ตามคำตรัสของพระพุทธเจ้า
ไปประกาศพรหมจรรย์ให้ถูกต้อง ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ เป็น
ประโยชน์แก่กุลแค้นมหาชน ทั้งเทวดาและมนุษย์.

เทวดานี้สมมุติเอาคนร่ำรวย ไม่ต้องทำอะไร นอน
อยู่ก็ได้กิน ไม่ต้องเหน็ดไม่ต้องเหนื่อยอะไร ก็โดยกฎอิทัป-
ปัจจยตา ทำให้เป็นเทวดาได้เช่นนั้น. ถ้าทำผิดกฎอิทัป-
ปัจจยตา ก็ไม่เป็นเทวดาได้เช่นนั้นตอก; แต่มันยังเป็น
อิทัปปัจจยตา ชนิดที่ยังมีความทุกข์อยู่. ฉะนั้นพวกเทวดา
ทั้งหลาย ก็ต้องรู้อิทัปปัจจยตาเรื่องจะไม่มีความทุกข์ต่อไปอีก.

ส่วน คนยากจน นั้นมันก็เป็นทุกข์ละ เพราะไม่มี
อะไรจะกิน, มันต้องคั้นรน อาบเหงื่อต่างน้ำอยู่เรื่อย ก็
เพราะทำผิดกฎอิทัปปัจจยตา จึงทำให้ยากจน. เห็นได้
ง่าย ๆ แหละ คนยากจนนั้นมันทำผิดกฎของความร่ำรวย,
ผิดกฎของอิทัปปัจจยตาฝ่ายที่ทำให้ร่ำรวย, แล้วก็ไปโทษผีสง
เทวดา โขกลาง ถูกข่มอะไรไปตามเรื่อง มันจึงโง่หนักเข้า
ไปอีกแหละ, มันไม่มีทางที่จะพ้นไปได้. ฉะนั้นคนจน คน
อาบเหงื่อต่างน้ำ ก็รู้เรื่องอิทัปปัจจยตาของคนร่ำรวยเสีย
บ้างซิ แล้วทำให้ถูกต้องตามกฎสำหรับที่จะร่ำรวย มันก็ร่ำรวย

แต่พอรำรวยแล้ว มันก็ยังไม่ดับทุกข์อันที่สูงขึ้นไป ฉะนั้น
คนที่รำรวยแล้ว ก็รู้สึกท้อป้จายตาเรื่องที่สูงขึ้นไป เพื่อจะไม่
ทุกข์ตามแบบของคนรำรวย.

ฉะนั้น ทั้งคนรำรวยและคนยากจน มาเป็นเพื่อน
เป็นเกลอกันดีกว่า; อย่ามีคอมมิวนิสต์, อย่ามีนายทุนเลย.
ทุกคนเดินตามกฎของอิทัปปัจจยตาให้ถูกต้อง แล้วก็
จะไม่มี ความทุกข์กันทั้งคนยากจนและคนรำรวย, จะแก้
ปัญหาได้อย่างนี้.

ฉะนั้นจึงหวังว่าทุก ๆ องค์ก็สึกออกไปแล้ว ก็รู้จักใช้
ความรู้แก้ปัญหของตน แล้วก็ช่วยแก้ปัญหของเพื่อน
ตามโอกาสด้วย.

เอ้า, ที่นี้จบจริงแล้ว หยุดการบรรยายสำหรับวันนี้.

ผู้บริจาคในการพิมพ์ครั้งนี้ คือ :-

- แพทย์หญิงเสริมทรัพย์ ดำรงรัตน์
- คุณปรียพรรณ ศัลยวุฒิ

๑๑,๘๐๐.- บาท

๓๐๐.- บาท

มีโดยไม่ต้องเป็นของกู

ถ้าจะอยู่ ในโลกนี้ อย่างมีความสุข
อย่าประยุกต์ สิ่งทั้งปวง เป็นของฉัน
มันจะสม เผลอกระบาล ทำนทั้งวัน
ต้องปล่อยมัน เป็นของมัน อย่าผันมา
เป็นของกู ในอำนาจ แห่งตัวกู
มันจะดู วนวาย คล้ายคนบ้า
อย่างน้อยก็ เป็นนกเขา เข้าตำรา
มันก็กว่า “กู-ของ-กู” อยู่รำไป
จะหามา มีไว้ ใชหรือกิน
ตามระบิล อย่างอิมหนา ก็ทำได้
โดยไม่ต้อง มันหมาย ให้อะไรๆ
ผูกยึดไว้ ว่า “ตัวกู” หรือ “ของกู”.

พ. อินทวิบูล

รายชื่อหนังสือ ชุดลอยปทุม

อันดับ เรื่อง	พิมพ์ครั้งที่	อันดับ เรื่อง	พิมพ์ครั้งที่
๑. คู่มือมนุษย์	๖	๑๙. ถอยหลังเข้าคลองกันเถิด	๑
๒. ศิลปแห่งการดู ด้วยญาณุตสัมมัมปัญญา	๑	๒๐. การเก็บความโกรธเสียยุ่งาง	๒
๓. ศิลปแห่งการมีพระพุทธรเจ้า อยู่กับเนื้อกับตัว	๑	๒๑. การปรุงเป็นทุกข์อย่างยิ่ง การดับเป็นสุขอย่างยิ่ง	๑
๔. ธรรมะสำหรับคนเกลียดวัด	๑	๒๒. อาหารหล่อเลี้ยงใจ	๒
๕. ธรรม ๒๔ เหลี่ยม	๓	๒๓. ปุณฺณกิริยาวัตถุ	๑
๖. พุดกับเนร	๑	๒๔. พ่อแม่สมบูรณ์แบบ	๑
๗. ศิลธรรมกลับมา ตอนที่ ๑	๒	๒๕. อานาปานสติและดับไม่เหลือ	๒
๘. เห็นธรรมชาติ คือเห็นความเป็นเช่นนั้นเอง	๑	๒๖. ธรรมคิดและธรรมคิดา	๑
๙. ธรรมโอสถสำหรับโลก	๑	๒๗. ความมั่นคงภายใน	๑
๑๐. ความมีสุขภาพอนามัยทางจิต	๒	๒๘. โลกพระศรีอารย อยู่แค่ปลายจุมก	๒
๑๑. ปรมัตถธรรมคำกลอน	๑	๒๙. การทำงานเพื่องาน	๑
๑๒. นิพพานที่นี้และเดี๋ยวนี้	๒	๓๐. สันโดษไม่เป็นอุปสรรค แก่การพัฒนา	๑
๑๓. ธรรมพรมี่ใหม่	๒	๓๑. ปฏิจจสมุปบาทคืออะไร?	๑
๑๔. ตถตาช่วยได้	๑	๓๒. แก่เงื่อนของธรรมะ และ อิทปปัจจยตา	๑
๑๕. ศิลธรรมกลับมา ตอนที่ ๒	๑	๓๓. การอยู่ด้วยปัจจุบัน ไม่มีอดีต ไม่มีอนาคต	๑
๑๖. ศิลธรรมกลับมา ตอนที่ ๓	๑	๓๔. พุทธศาสตร์ กับ โสยศาสตร์	๑
๑๗. คำของครู	๒		
๑๘. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงเป็นกัลยาณมิตร	๑		

ส. ค. ศ. ๒๕๒๖

- ๑) มีใบยาว มี ลำหุ้มสี กว้างใหญ่ มีกลิ่นหอม และสีม่วงอ่อน
- ๒) มีใบเล็ก ๆ กลมดกกว่า มีลำหุ้มสีน้ำตาลเข้ม

มีกลิ่นหอม ด้วยมี ลำหุ้ม
 แต่คนชื่อ สลับกลีบดอก สีสด
 มีลำหุ้ม สดสวยดูดี เพราะสีชมพู
 สีละมุน สีเข้มไป สีเข้ม โดย

พุทธศักราช ๒๕๒๖